

AZƏRBAYCAN DİLİ

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V – IX sinif dərslərləri əsasında hazırlanmışdır. İmtahanda fənn kurikulumunun Azərbaycan dili fənni üçün müəyyən etdiyi 4 məzmun xəttinə (“**Dinləyib-anlama və danışma**”, “**Oxu**”, “**Yazı**”, “**Dil qaydaları**”) aid altstandartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması mümkün deyil. Bəzi altstandartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsədəuyğun deyil.

İmtahanda məzmun standartlarının təlim nəticələrində nəzərdə tutulmuş təbiiqetmə, tədqiqetmə, əlaqələndirmə, uyğunluğu müəyyənətmə, fərqləndirmə, fikrini sxemlərlə, cədvəllərlə ifadə etmə, mühakimə yürütmə, ümumiləşdirmə, əsaslandırma bacarıqlarının sistemli şəkildə nümayiş etdirilməsi tələb olunur.

Proqram əsas etibarilə 3 (“**Oxu**”, “**Yazı**”, “**Dil qaydaları**”) məzmun xətti üzrə altstandartların reallaşdırılması üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“**Oxu**” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Mətnin tərkib hissələrini fərqləndirmək və onları **giriş**, **əsas hissə**, **nəticəyə** görə adlandırmaq, mətnin məzmun və strukturunun mənimsənilməsinə nümayiş etdirmək, tərkib hissələri arasında əlaqəni gözləməklə mətni genişləndirmək, tanış olmayan söz və ifadələrin, eləcə də həqiqi və məcazi mənalı söz və ifadələrin mənasını kontekstə uyğun dəqiqləşdirmək, şərh etmək, məndəki əsas fikri müəyyən etmək, fikrə münasibətini fakt və məlumatlarla əsaslandırmaq, zəngin söz ehtiyatına malik olduğunu nümayiş etdirmək.

“**Yazı**” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Dil qaydalarını yazılı nitqə tətbiq etmək, rabitəli yazı vərdişlərinə yiyələndiyini nümayiş etdirməklə verilmiş mövzu ilə bağlı fikirlərini yazmaq, mövzu ilə bağlı fakt və dəlillər müəyyən edib yazmaq, plan tərtib etmək, verilmiş mətnin hissələrini plan əsasında məntiqi cəhətdən əlaqələndirmək, sitatlardan istifadə etməklə fikir və mülahizələrini qüvvətləndirmək.

İmtahanda “**Dil qaydaları**” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakı mövzularla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Fonetika. Danışq səsləri. Saitlərin növləri: qalın, incə; açıq, qapalı; dodaqlanan, dodaqlanmayan. Samitlərin növləri: kar, cingilti. Sözün hərflər və səs tərkibi. Bir sıra sözlərdə **o** saitinin [a] kimi tələffüzü. Saitlərin uzun tələffüzü. Söz sonunda **b, c, d, g** samitlərinin tələffüzü. **K** samitinin yazılışı və tələffüzü. **Q** samitinin yazılışı və tələffüzü. Qoşa samitlə bitən təkhecəli sözlər: eynicinsli qoşa samitlə bitən sözlər, müxtəlifcinsli qoşa samitlə bitən sözlər. Söz ortasında yanaşı gələn **tt, kk, pp, qq** samitlərinin tələffüzü. Vurğu. Ahəng qanunu. Heca. Sözün yazılışı və deyilişinə görə təhlili (fonetik təhlil).

Leksika. Sözün leksik və qrammatik mənası. Əsas nitq hissələrinin həm leksik, həm də qrammatik mənaya, köməkçi nitq hissələrinin ancaq qrammatik mənaya malik olması.

Sözün ilkin – həqiqi mənası. Sözün məcazi mənası. Çoxmənalı sözlər. Omonimlər. Omonim sözlərlə çoxmənalı sözlərin müqayisəsi. Sinonimlər. Antonimlər. Frazoloji birləşmələr (sabit söz birləşmələri). Terminlər. Sözün leksik təhlili.

Sözün tərkibi. Kök və şəkilçi. Leksik və qrammatik şəkilçilər. Şəkilçilərin bir, iki və dörd variantlı olması. Bitişdirici samitlər (**n, y, s**).

Söz yaradıcılığı. Sözlərin quruluşca növləri. Sadə sözlər. Düzəltmə sözlər. Mürəkkəb sözlər. Tərəfləri bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb sözlər. Eyniköklü sözlər. Sözün başlanğıc forması. Sözün tərkibinə görə təhlili.

Morfologiya. Əsas və köməkçi nitq hissələri.

Əsas nitq hissələri.

İsim, onun əşya adı bildirməsi. Konkret və mücərrəd isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. İsmnin tək və cəm formaları. Toplu isimlər və onların cəm isimlərdən fərqi. İsmnin halları. Qeyri-müəyyənlik bildirən yiyəlik hal. Qeyri-müəyyənlik bildirən təsirlik hal. Adlıq, qeyri-müəyyən yiyəlik və qeyri-müəyyən təsirlik halların fərqləndirilməsi. Yönlük və çıxışlıq hal şəkilçisi qəbul etmiş sözlərin tələffüzü. İsmnin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. *Mənbə, mövqe, mənafe, tale, mənsə, su, nə* sözlərinin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. Bəzi ikihecəli isimlərin kökündə qapalı saitin düşməsi. Xəbərlilik şəkilçiləri.

Sifət, onun əşyaya aid əlamət və keyfiyyət bildirməsi. Sifətin dərəcələri. Adi, azaltma və çoxaltma dərəcələri. Azaltma və çoxaltma dərəcələrində olan sifətlərin yazılışı. Sifətlərin isimləşməsi.

Say, onun əşyanın miqdar və sırasını bildirməsi. Sayın məna növləri: miqdar və sıra sayları. Miqdar saylarının növləri: müəyyən miqdar sayları, qeyri-müəyyən miqdar sayları, kəsr sayları. Numerativ sözlər və onların işlənmə məqamları. Sayların yazılışı: sözlərlə, ərəb rəqəmləri ilə, Roma rəqəmləri ilə, ərəb rəqəmləri və sözlərin iştirakı ilə. Miqdar saylarında şəkilçilərin yazılışı. Sıra saylarının yazılışı. Defislə yazılan mürəkkəb saylar. Saylarla işlənen isimlərin təkdə və ya cəmdə olması. Sayların isimləşməsi.

Əvəzlilik, onun əsas nitq hissələrinin yerində işlənməsi. Əvəzliyin məna növləri. Şəxs əvəzlilikləri. Şəxs əvəzliliklərinin I, II və III şəxsin təkində və cəmində olması. İşarə əvəzlilikləri. **O, bu** əvəzliliklərindən sonra vergülün işlənməsi. Sual əvəzlilikləri. Qeyri-müəyyən əvəzliliklər. Təyini əvəzliliklər.

Feil, onun əşyanın hərəkətini bildirməsi. Feilin təsdiq və inkar formaları. Feilin şəxsə görə dəyişməsi. Feilin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb feillər. Tərəfləri defislə və ayrı yazılan mürəkkəb feillər. Feilin şəkilləri (Feilin təsirlənən formaları). Feilin zamana görə dəyişməsi. Feilin indiki zamanı. Feilin keçmiş zamanı. Feilin gələcək zamanı. Xəbər şəkli. Xəbər şəklində olan feilin zamana və şəxsə görə dəyişməsi. Xəbər şəklində olan feillərin yazılışı və tələffüzü. Əmr şəkli. Arzu şəkli. Vacib şəkli. Lazım şəkli. Şərt şəkli. Feilin zamana görə dəyişməsi. Feilin indiki zamanı. Feilin keçmiş zamanı. Feilin gələcək zamanı. Hərəkətin subyekti və obyektı.

Feilin qrammatik məna növləri: məlum, məchul, şəxssiz, qayıdış, qarşılıq-birgəlik, icbar növ.

İdi, imiş, isə köməkçi sözləri (hissəcikləri). *İdi, imiş* köməkçi sözləri (hissəcikləri) və keçmiş zaman şəkilçiləri. *İsə* köməkçi sözü (hissəciyi) və feilin şərt şəklinin fərqləndirilməsi. Cümlədə *isə* köməkçi sözünün (hissəciyinin) qoşulduğu sözdən sonra vergülün işlənməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları.

Feilin şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməyən formaları: məsdər, feili sifət, feili bağlama. Feilin təsriflənməyən formalarının iki nitq hissəsinin xüsusiyyətlərinə malik olması. Təsriflənməyən formaların hər üçündə feilin xüsusiyyətlərinin olması. Məsdərin feil və ismin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin feilin və sifətin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin feildən düzələn sifətlərdən fərqləndirilməsi. Feili bağlamanın həm feilin, həm də zərfin xüsusiyyətlərinə malik olması.

Zərf, onun, əsasən, hərəkəti müxtəlif cəhətdən izah etməsi. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər. Mürəkkəb zərflər və onların yazılışı. Tərəfləri bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb zərflər. Zərflərin mənə növləri. Tərzi-hərəkət zərfləri. Zaman zərfləri. Yer zərfləri. Kəmiyyət zərfləri. Həm zərf, həm də digər nitq hissələri kimi işləyə bilən sözlər.

Köməkçi nitq hissələri.

Qoşma, onun müxtəlif qrammatik məna çalarları yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Qoşmaların deyilişi və yazılışı. Çoxhecalı qoşmaların ayrı, təkhecalı qoşmaların bitişik yazılması.

Bağlayıcı, onun sözlər, cümlə üzvləri və cümlələr arasında əlaqə yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Bağlayıcılarda vergülün işlənməsi. Mürəkkəb bağlayıcılar və onların yazılışı.

Ədat, onun cümlədə fikrin təsirliliyini artıran köməkçi nitq hissəsi olması. Ədatların yazılışı. Bitişik və ayrı yazılan ədatlar. Təsdiq və inkar bildirən ədatlarla bağlı vergülün işlənməsi.

Modal söz, onun danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibət bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Modal sözlərlə bağlı vergülün işlənməsi.

Nida, onun hiss-həyəcan bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Nidalarda vergül və nida işarəsinin işlənməsi.

Əsas və köməkçi nitq hissələrinin omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin bir-biri ilə omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin sinonimliyi. Bəzi bağlayıcı və ədatların müəyyən şəkilçilərdən fərqləndirilməsi.

Sözün morfoloji təhlili.

Sintaksis. Söz birləşməsi və cümlə.

Söz birləşməsi (sərbəst söz birləşmələri). Söz birləşməsinin iki və daha artıq müstəqil sözün məna və qrammatik cəhətdən birləşdiyi dil vahidi olması. Söz birləşmələrinin əsas və asılı tərəfləri. Əsas tərəfin ifadə vasitəsinə görə söz birləşmələrinin növləri: ismi və feili birləşmələr. İsmi birləşmələr. Mürəkkəb adlar (Mürəkkəb adların söz birləşməsi şəklində olması). Mürəkkəb adların yazılışı. Tərkibindəki bütün sözlərin baş hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar. Yalnız birinci komponentinin baş hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar. Tərkibində *mirzə, hacı, şah* və s. olan mürəkkəb adların yazılışı.

Feili birləşmələr və onların növləri. Əsas tərəfi məsdərlə ifadə olunan feili birləşmələr (məsdər tərkibləri). Əsas tərəfi feili sifətlə ifadə olunan feili birləşmələr (feili

sifət tərkibləri). Əsas tərəfi feili bağlama ilə ifadə olunan feili birləşmələr (feili bağlama tərkibləri).

Sintaktik əlaqələr və onların növləri.

Tabesizlik əlaqəsi. Tabesizlik əlaqəsinin bərabərhüquqlu söz, həmcins üzvlər və cümlələr arasında olması. Tabelilik əlaqəsi. Tabelilik əlaqəsində olan tərəflərdən birinin digərindən asılı olması. Tabelilik əlaqəsinin yaranmasında ismin hal, mənsubiyyət və xəbərlilik şəkilçilərinin rolu. Uzlaşma əlaqəsi. Xəbərin mübtədə ilə şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması.

Cümlə üzvləri.

Cümlənin baş üzvləri. Cümlənin qrammatik əsası.

Mübtədə. Mübtədanın cümlədə haqqında danışılanı bildirməsi. Obyektin mübtədə yerində çıxış edə bilməsi. Mübtədanın ifadə vasitələri.

Xəbər. Xəbərin cümlədə, əsasən, haqqında danışılan barədə məlumat verməsi. Xəbərin ifadə vasitələri. Feili xəbər. Feili xəbərin feilin müxtəlif şəkilləri ilə ifadə olunması. Frazoloji birləşmələrin həm feili, həm də ismi xəbər olması. Suala cavab verməyən *var, yox, lazım, mümkün* və s. sözlərin ismi xəbər kimi işləyə bilməsi. *Deyil* sözünün adlara və təsriflənməyən feillərə qoşulması ilə yaranan ismi xəbərlər.

Cümlənin ikincidərəcəli üzvləri.

Tamamlıq. Tamamlığın ifadə vasitələri.

Təyin. Təyinin bütün cümlə üzvlərinə aid olması. Təyinin ifadə vasitələri.

Zərflilik. Zərfliyin, əsasən, feili xəbərə aid olması. Zərfliyin mənəca növləri. Tərzi-hərəkət zərfliyi. Zaman zərfliyi. Yer zərfliyi. Səbəb zərfliyi. Məqsəd zərfliyi. Kəmiyyət zərfliyi. Zərfliyin ifadə vasitələri.

Həmcins üzvlər. Bütün cümlə üzvlərinin həmcins ola bilməsi. Həmcins üzvlər arasında tabesizlik əlaqəsinin olması. Həmcins üzvləri bir-birinə bağlayan vasitələr. Həmcins üzvlərdə bəzi qrammatik şəkilçilərin, köməkçi sözlərin (hissəciklərin) və qoşmaların ixtisarı. Həmcins üzvlərdə ümumiləşdirici sözlər. Ümumiləşdirici sözlərlə bağlı durğu işarələrinin işlənməsi.

Cümlədə söz sırası. Söz sırasının pozulması halları.

Əlavələr. Əlavənin özündən əvvəlki üzvü aydınlaşdırən, dəqiqləşdirən söz və ifadə olması. Bütün cümlə üzvlərinin əlavəsinin olması. Əlavələrlə bağlı işlənən durğu işarələri.

Ara sözlər. Ara sözün danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibətini bildirməsi. Ara sözlərlə bağlı vergül işarəsinin işlənməsi.

Xitab. Xitabın cümlədə müraciət ediləni bildirən söz və ya söz birləşməsi olması. Xitabla bağlı işlənən durğu işarələri.

Cümlə.

Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri. Nəqli cümlə. Sual cümləsi. Əmr cümləsi. Nida cümləsi.

Baş üzvlərin iştirakına görə sadə cümlənin növləri.

Müəyyən şəxslə cümlə. Qeyri-müəyyən şəxslə cümlə. Ümumi şəxslə cümlə. Şəxssiz cümlə. Adlıq cümlə.

Söz-cümlə. Söz-cümlələrin ifadə vasitələri.

Cümlənin quruluşca növləri. Sadə cümlənin bir, mürəkkəb cümlənin iki və daha artıq qrammatik əsasının olması.

Mürəkkəb cümlə.

Mürəkkəb cümlənin növləri: tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr. Tabesiz mürəkkəb cümlə. Tabesiz

mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlayan vasitələr (intonasiya, tabesizlik bağlayıcıları).

Sintaktik təhlil.

Dialoqlarda durğu işarələri.

Durğu işarələri: nöqtə, sual, nida, vergül, qoşa (iki) nöqtə, dırnaqlar, tire.

Qeyd: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan dilinin orfoepiya normaları”nın təsdiq edilməsi haqqında 18 iyun 2021-ci il tarixli 175 №-li qərarında əksini tapan bəzi qaydalar istifadədə olan dərsliklərdə verilmədiyindən imtahanda bu mövzularla bağlı tapşırıqlardan istifadə edilməyəcək:

1. tərkibində *ae, ea, eə, əa, eo, üa, üə, au, ua, ue, uə* yanaşı yazılan saitlərin işləndiyi sözlərin tələffüzü ilə bağlı;

2. tərkibində *ov, öv* hərf birləşmələri olan sözlərin tələffüzü ilə bağlı.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. R.Ə.İsmayilov, Ş.F.Zahidova, Ü.R.Nurullayeva, A.F.Xanaliyeva. “Azərbaycan dili”. (1-ci və 2-ci hissə) 5-ci sinif, Bakı – 2024.
2. R.Ə.İsmayilov, Ü.R.Nurullayeva, A.F.Xanaliyeva, R. Həbibli, S.X.Məmmədova. “Azərbaycan dili”. (1-ci və 2-ci hissə) 6-cı sinif, Bakı – 2025.
3. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, M.H.Vəliyeva, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 8-ci sinif, Bakı – 2023.
4. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 9-cu sinif, Bakı – 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Azərbaycan dili”. 5 – 9-cu siniflər üçün qiymətləndirmə tapşırıqları kitabları. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. Bakı – 2025, 2026.
2. Orfoqrafiya, orfoepiya lüğəti. DİM – “Abituriyent”. Bakı – 2024.
3. “Azərbaycan dili” vəsait. Bakı – 2025, 2026.
4. “Azərbaycan dili”. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
5. “Azərbaycan dili”. Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun “20 variant sınaq imtahanı” kitabı. Bakı – 2026.

RİYAZİYYAT

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V-IX sinif dərsləkləri əsasında hazırlanmışdır.

HƏQİQİ ƏDƏDLƏR

Natural ədədlər və onların onluq say sistemində yazılışı. Natural ədədlər üzərində əməllər. Toplama və vurmanın xassələri. Çoxrəqəmli ədədlərin yuvarlaqlaşdırılması. Ədədin bölünəni və böləni. Tam və qalıqlı bölmə. 2-yə, 3-ə, 4-ə, 5-ə, 9-a, 10-a bölünmə əlamətləri. Sadə və mürəkkəb ədədlər. Mürəkkəb ədədin sadə vuruqlara ayrılışı. Qarşılıqlı sadə ədədlər. Ən böyük ortaq bölən (ƏBOB), ən kiçik ortaq bölünən (ƏKOB).

Adi kəsrlər. Düzgün kəsrlər, düzgün olmayan kəsrlər. Kəsrin əsas xassəsi. Kəsrlərin ixtisarı. Kəsrlərin ortaq (eyni) məxrəcə gətirilməsi. Adi kəsrlərin müqayisəsi. Adi kəsrlər üzərində əməllər. Qarışıq ədədlər və onlar üzərində əməllər.

Ədədin hissəsinin və hissəsinə görə ədədin tapılması.

Onluq kəsrlər. Onluq kəsrin tam və kəsr hissəsi. Onluq kəsrlərin müqayisəsi. Onluq kəsrlər üzərində əməllər. Dövri onluq kəsr. Onluq kəsrlərin yuvarlaqlaşdırılması. Adi kəsrin onluq kəsre, onluq kəsrin və dövri onluq kəsrin adi kəsre çevrilməsi. Adi, onluq və dövri onluq kəsrlər üzərində birgə əməllər.

Mənfi ədəd anlayışı. Əks ədədlər. Tam ədədlər. Tam ədədlər üzərində əməllər. Qarşılıqlı tərs ədədlər. Rəşional ədədlər. Ədəd oxu. Həqiqi ədədlərin ədəd oxu üzərində təsviri. Ədədin modulu (mütləq qiyməti). Ədəd oxu üzərində yerləşən iki nöqtə arasındakı məsafə. İrrəşional ədədlər. Həqiqi ədədlər. Həqiqi ədədlərin müqayisəsi. Həqiqi ədədlər üzərində əməllər. Ədədin tam və kəsr hissəsi. Ədədi orta, həndəsi orta.

NİSBƏT. TƏNASÜB. FAİZ

Nisbət. Tənasüb və onun xassəsi. Düz mütənasib kəmiyyətlər və onların xassələri. Tərs mütənasib kəmiyyətlər və onların xassələri. Ədədin verilmiş ədədlərlə düz və tərs mütənasib hissələrə bölünməsi.

Faiz. Onluq kəsrin faizlə ifadəsi. Faizin adi və onluq kəsrlə ifadəsi. Ədədin faizinin tapılması. Faizə görə ədədin tapılması. İki ədədin nisbətinin faizlə ifadəsi. Kəmiyyətlərin dəyişməsinin faizlə ifadəsi. Diaqramlar.

RƏŞİONAL İFADƏLƏR

Ədədi ifadələr. Dəyişəni olan ifadələr. İfadələrin qiymətlərinin müqayisəsi.

Natural üstlü qüvvət və onun xassələri.

Birhədli və onun standart şəklə. Çoxhədli və onun standart şəklə. Birhədlilərin vurulması və qüvvətə yüksəldilməsi, birhədlinin çoxhədliyə vurulması, çoxhədlilərin toplanması, çıxılması, vurulması. Eyniliklər və eynilik çevrilmələri.

Müxtəsər vurma düsturları. Çoxhədlinin vuruqlara ayrılması. Kvadrat üçhədlidən tam kvadrata ayrılması.

Rəşional ifadələr. Rəşional ifadələrin toplanması, çıxılması, vurulması, bölünməsi və qüvvətə yüksəldilməsi.

Rəşional ifadələrin eynilik çevrilmələri. Rəşional ifadələrdə dəyişənin mümkün qiymətləri (DMQ).

n-ci DƏRƏCƏDƏN KÖK.

İRRƏŞİONAL İFADƏLƏR.

RƏŞİONAL ÜSTLÜ QÜVVƏT

Kvadrat kök. Həsabi kvadrat kök. Həsabi kvadrat kökün

xassələri. $\sqrt{x^2} = |x|$ eyniliyi. Vuruğun kök işarəsi altından çıxarılması və kök işarəsi altına salınması. Kvadrat köklər daxil olan ifadələrin çevrilməsi.

Tam üstlü qüvvət və onun xassələri.

Ədədin standart şəklə.

Həqiqi ədədin n-ci dərəcədən kökü və onun xassələri. Rəşional üstlü qüvvət və onun xassələri. Qüvvətlərin müqayisəsi. Kəsrin məxrəcənin irrəşionallıqdan azad edilməsi. İrrəşional ifadələrin eynilik çevrilmələri. İrrəşional ifadələrdə dəyişənin mümkün qiymətləri (DMQ).

ÖLÇMƏ. STATİSTİKANIN ELEMENTLƏRİ.

ÇOXLUQLAR. EHTİMAL NƏZƏRİYYƏSİNİN ELEMENTLƏRİ

Kəmiyyətlərin ölçülməsi. Eyni kəmiyyətin müxtəlif ölçü vahidləri və onlar arasındakı əlaqə.

Məlumatların toplanması. Median, moda və ən böyük fərq. Məlumatın təhlili. Məlumatın qruplaşdırılması və təqdimi.

Çoxluq anlayışı. Sonlu çoxluq, sonsuz çoxluq və boş çoxluq. Alt çoxluq. Bərabər çoxluqlar. Çoxluqların birləşməsi, kəsişməsi, fərqi və onların xassələri. Eylər-Venn diaqramı. İki sonlu çoxluğun birləşməsinin elementlərinin sayı.

Hadisə anlayışı. Yəqin hadisə, mümkün olmayan hadisə, təsadüfi hadisə. Elementar hadisələr. Asılı olmayan və asılı hadisələr. Toplama və vurma prinsipləri. Mümkün halların sayı. Ölvərişli halların sayı. Hadisənin ehtimalı. Ehtimalın hesablanmasına aid məsələ həlli.

BİRDƏYİŞƏNLİ TƏNLİKLƏR VƏ

TƏNLİKLƏRİN TƏTBİQİ İLƏ MƏSƏLƏ HƏLLİ

Tənlik və onun kökləri. Eynigüclü tənliklər. Birdəyişənli xətti tənlik və ona gətirilən tənliklər. Birdəyişənli xətti tənliklərin tətbiqi ilə məsələ həlli.

Kvadrat tənlik. Natamam kvadrat tənliklər. Kvadrat tənliyin kökləri düsturu. Viyet teoremi və onun tərsi olan teorem. Kvadrat üçhədlinin vuruqlara ayrılması. Kvadrat tənliyə gətirilən tənliklər. Kvadrat tənliklərin tətbiqi ilə məsələ həlli.

Rəşional tənliklər. Sadə irrəşional tənliklər. Rəşional tənliklərin tətbiqi ilə məsələ həlli. Modul işarəsi daxilində dəyişəni olan tənliklər (modullu tənliklər).

TƏNLİKLƏR SİSTEMİ VƏ TƏNLİKLƏR

SİSTEMİNİN TƏTBİQİ İLƏ MƏSƏLƏ HƏLLİ

İkidəyişənli xətti tənlik. İkidəyişənli xətti tənliklər sistemi və onun həlli üsulları. Eynigüclü tənliklər sistemi. İkidəyişənli xətti tənliklər sisteminin kökünün varlığının araşdırılması. Biri xətti, digəri ikidəracəli, hər iki tənliyi ikidəracəli olan ikidəyişənli tənliklər sistemi. Tənliklər sisteminin tətbiqi ilə məsələ həlli.

BƏRABƏRSİZLİKLƏR

Ədədi bərabərsizliklər və onların xassələri. Ədədi bərabərsizliklərin toplanması və vurulması. Ədədi aralıqlar.

Ədədi aralıqların birləşməsi və kəsişməsi. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklərin həlli. Eynigüclü bərabərsizliklər. İkiqat xətti bərabərsizliklər. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklər sistemi və birdəyişənli xətti bərabərsizliklər heyəti.

Rasional bərabərsizliklər. Bərabərsizliklərin intervallar üsulu ilə həlli. Modul işarəsi daxilində dəyişənli olan bərabərsizliklər (modullu bərabərsizliklər). Kvadrat bərabərsizliklər.

FUNKSIYALAR VƏ QRAFİKLƏR

Düzbucaqlı koordinat sistemi. Funksiya anlayışı. Funksiyanın təyin oblastı və qiymətlər çoxluğu. Funksiyanın verilməsi üsulları. Funksiyanın qrafiki. Xətti funksiya və onun qrafiki. Xətti funksiyaların qrafiklərinin qarşılıqlı vəziyyəti.

$$y = ax^2 + bx + c (a \neq 0), \quad y = \frac{k}{x} (k \neq 0),$$

$y = \sqrt{x}$, $y = |x|$, $y = x^3$ funksiyaları və onların qrafikləri.

Funksiyaların çevrilməsi.

SADƏ HƏNDƏSİ FİQURLAR

Nöqtə, düz xətt və müstəvi. Parça. Parçaların müqayisəsi. Parçalar üzərində əməllər. Şüa. Əks şüalar. Bucaq. Bucağın dərəcə ölçüsü. Bucağın növləri. Bucaqların müqayisəsi. Bucağın tənböləni. Qonşu və qarşılıqlı bucaqlar.

İki düz xəttin qarşılıqlı vəziyyəti. Paralel düz xətlər. İki paralel düz xəttin kəsənlə əmələ gətirdiyi bucaqların xassələri. Düz xətlərin paralellik əlamətləri. Paralel düz xətlərin xassələri.

Perpendikulyar düz xətlər. Nöqtədən düz xəttə qədər məsafə, iki paralel düz xətt arasındakı məsafə. Planimetriya aksiomları. Uyğun tərəfləri paralel olan bucaqlar. Uyğun tərəfləri perpendikulyar olan bucaqlar.

ÇEVİRƏ VƏ DAİRƏ

Çevrə, dairə, çevrə qövsü. Dairə sektoru və dairə seqmenti. Çevrənin və çevrə qövsünün uzunluğu. π ədədi. Düz xətlə çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti: toxunan və kəsən. Toxunanların və kəsənlərin xassələri. Çevrəyə çəkilmiş toxunanlar və kəsənlər arasındakı bucaqlar. Mərkəzi bucaq. Daxilə çəkilmiş bucaq. Çevrədə vətər və kəsənlərin xassələri. İki çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti.

ÜÇBUCAQLAR

Üçbucaq və onun əsas elementləri. Üçbucağın daxili bucaqlarının cəmi. Üçbucağın xarici bucağı. Üçbucağın xarici bucağının xassəsi. Üçbucağın xarici bucaqlarının cəmi. Üçbucağın tərəfləri və bucaqları arasındakı münasibətlər. Üçbucağın perimetri. Üçbucağın növləri. Üçbucağın medianı, tənböləni, hündürlüyü. Üçbucaq bərabərsizliyi. Üçbucağın medianlarının və tənbölənlərinin xassəsi.

Konqruent üçbucaqlar. Üçbucaqların konqruentlik əlamətləri. Bərabəryanlı və bərabərtərəfli üçbucağın xassələri.

Düzbucaqlı üçbucaq və onun elementləri. Düzbucaqlı üçbucaqda triqonometrik nisbətlər. 30° -li bucaq qarşısındakı katetin xassəsi. Pifaqor teoremi. Perpendikulyar və mail. Mailin proyeksiyası. Düzbucaqlı üçbucaqda hipotenuza çəkilmiş hündürlüklə onun hipotenuzdan ayırdığı parçalar arasındakı münasibət. Düzbucaqlı üçbucaqda katetlə hipotenuz və həmin katetin hipotenuz üzərindəki proyeksiyası arasındakı münasibət.

Üçbucağın daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrə. Daxilə və xaricə çəkilmiş çevrələrin radiuslarının üçbucağın tərəfləri ilə ifadəsi.

DÖRDBUCAQLILAR VƏ ÇOXBUCAQLILAR

Sınıq xətt. Qapalı sınıq xətt. Çoxbucaqlılar. Qabarıq çoxbucaqlı. Qabarıq çoxbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi. Düzgün çoxbucaqlılar. Düzgün çoxbucaqlının daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr.

Dördbucaqlı və onun əsas elementləri. Qabarıq dördbucaqlı. Qabarıq dördbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi. Paraleloqram, onun xassələri və əlamətləri. Düzbucaqlı, romb, kvadrat və onların xassələri.

Fales teoremi. Üçbucağın orta xəttinin xassəsi.

Trapeziya və onun orta xətti.

Qabarıq dördbucaqlıların daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr.

FİQURLARIN SAHƏSİ

Sahə anlayışı. Düzbucaqlının, kvadratin, paraleloqramın, üçbucağın, rombun, trapesiyanın və ixtiyari çoxbucaqlının sahəsi. Dairə və onun hissələrinin sahəsi.

KOORDİNATLAR ÜSULU. HƏRƏKƏT. OXŞARLIQ.

Müstəvidə düzbucaqlı koordinat sistemi. Parçanın orta nöqtəsinin koordinatları. İki nöqtə arasındakı məsafə düsturu. Çevrənin tənliyi. İki nöqtədən keçən düz xəttin tənliyi.

Mərkəzi simmetriya və ox simmetriyası. Dönmə.

Fiqurların çevrilməsi. Oxşarlıq çevrilməsi. Mütənəşib parçalar. Oxşar üçbucaqlar. Üçbucaqların oxşarlıq əlamətləri. Düzbucaqlı üçbucaqların oxşarlığı.

ÇOXÜZLÜLƏR, ONLARIN SƏTHİ VƏ HƏCMİ

Düzbucaqlı paralelepiped, kub və onların səthinin sahəsi, həcmi.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Z. İsayev, M. Məhərrəmov, M. Kərimov, G. Hüseynzadə, V. Musayev, A. Abdullayev. Riyaziyyat 5 (1-ci və 2-ci hissə) – Bakı, 2024.
2. Z. İsayev, M. Məhərrəmov, G. Hüseynzadə, A. Abdullayev. Riyaziyyat 6 (1-ci və 2-ci hissə) – Bakı, 2025.
3. Z. İsayev, M. Məhərrəmov, G. Hüseynzadə, A. Abdullayev, S. İsmayilova, İ. Məhərov. Riyaziyyat 7 (1-ci və 2-ci hissə) – Bakı, 2026.
4. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 8 – Bakı, 2023.
5. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 9 – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Riyaziyyat" vəsait. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
2. Riyaziyyat. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları" kitabları. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025, 2026.
3. Riyaziyyat. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
4. "Riyaziyyat". Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı. Bakı – 2026.

XARİCİ DİL

(İngilis, alman, fransız, rus, ərəb və fars dilləri)

Təqdim olunan proqram V-IX siniflərin tədris materialları əsasında hazırlanmışdır.

İmtahanda fənn kurikulumunun xarici dil fənni üçün müəyyən etdiyi 4 (“**Dinləmə**”, “**Danışma**” “**Oxu**” və “**Yazı**”) məzmun xəttinə aid altstandartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması 2026/2027-ci tədris ilində də mümkün deyil. Bəzi altstandartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən, onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsəduyğun hesab edilmir. “**Danışma**” məzmun xətti üzrə bilik və bacarıqlar buraxılış imtahanında hələ ki, yoxlanılmır.

Proqram əsas etibarilə üç (“**Dinləmə**”, “**Oxu**” və “**Yazı**”) məzmun xətti üzrə altstandartların tələblərinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“**Dinləmə**” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- müraciətlər zamanı sadə sualları cavablandırmaq;
- müraciətlərə uyğun tapşırıqları ardıcıl icra etmək;

– dinlədiyi mətnə əsas fikri müəyyən etmək;
– dinlədiyi mətnə yeni informasiyanı müəyyən etmək və s.;

“**Oxu**” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Mətndəki əsas fikri müəyyən etmək;
- Söz və ifadələrin qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini izah etmək;
- Mətnin bütöv hissələrini fərqləndirmək;
- Mətndəki əsas fakt və hadisələri seçmək, qruplaşdırmaq və s.

“**Yazı**” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Verilmiş sözləri mənə və qrammatik cəhətdən əlaqələndirərək, cümlələr qurmaq;
- Müxtəlif əşya və hadisələri təsvir etmək;
- Müxtəlif konstruksiyalı cümlələri düzgün yazmaq;
- Kiçik həcmli mətnlər yazmağı bacarmaq və s.

İNGİLİS DİLİ

FONETİKA (PHONETICS)

İngilis dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Sözlərdə səs tərkibi ilə hərf tərkibinin bir-birinə uyğun gəlməməsi halları. Hərf və hərf birləşmələrinin oxunuş qaydaları. Uzun və qısa sait səslər. Monoftonqlar və diftonqlar. Kar və cingiltili samit səslər.

Açıq və qapalı heca. Vurğu.

LEKSİKOLOGİYA (LEXICOLOGY)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Sözlərin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb sözlər. Təkmənəli və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (Synonyms). Antonimlər (Antonyms).

Feillərin sözlüyü və zərflərlə birləşərək yeni mənə verməsi: Tərkibi feillər (Phrasal Verbs) (*She looked after the children while I was away. He turned off the light.*)

Sözdüzəltmə (Word formation). İsim düzəldən suffikslər:

-er, -ment, -tion (-sion), -ness, -ity, -ing, -th, -dom, -ship, -i, -ian/-an, -ese, -ess.

Sifət düzəldən suffikslər: -less, -ful, -able, -y, -ly, (*a weekly newspaper, lovely, friendly, lonely, elderly, lively, cowardly*), -ous, -ish və prefikslər: pre-, un-, in- (*im-, il-, ir-*)

Say düzəldən suffikslər: -teen, -ty, -th.

Zərf düzəldən suffiks: -ly

MORFOLOGİYA (MORPHOLOGY)

İsim (The Noun). İsmnin əsas qrammatik əlamətləri. Xüsusi və ümumi isimlər. Ümumi isimlərin təsnifatı. Konkret və mücərrəd isimlər. Toplu isimlər. Maddi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər.

Tək və cəm isimlər. Yalnız təkə işlənən isimlər;

sayılmayan – maddi və mücərrəd isimlər.

Yalnız cəmdə işlənən isimlər. Cəm forması xüsusi qayda ilə düzələn isimlər. Tək və cəm formaları eyni olan isimlər (*a sheep- five sheep, a deer- three deer*).

İsmnin halları: ümumi hal (The Common Case) və yiyəlik hal (The Genitive / The Possessive Case).

Canlı varlıqları bildirən isimlərin yiyəlik halının düzəldilməsi. Canlı və cansız varlıqları bildirən isimlərdə yiyəlik halının of sözlüyü ilə ifadə edilməsi. Bəzi cansız varlıqları bildirən isimlərlə (zaman, ölkə, şəhər, fəsil, ay, gün, ulduz və planet adlarını bildirən isimlərlə) yiyəlik hal şəkilçisinin işlənməsi.

Artıqlar (The Article). Qeyri-müəyyənlik (*a, an*) və müəyyənlik (*the*) artıqları. Artıqların işlədilmə və işlədilməmə halları.

Sifət (The Adjective). Sifətin əsas qrammatik xüsusiyyətləri. Sifətin adi (Positive Degree), müqayisə (Comparative Degree) və üstünlük (Superlative Degree) dərəcələri. Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. Müqayisə və üstünlük dərəcələri kökündən dəyişməklə düzələn sifətlər: *bad-worse-(the) worst; good-better-(the) best*.

(Not) *as ... as, not so ... as, than* bağlayıcıları ilə konstruksiyalar.

Bağlayıcı feillərlə (Link verbs) (*be, become, seem, feel, smell, taste, look, appear, stay, get, grow, sound*) sifətlərin işlənməsi. (*He looked happy. These flowers smell wonderful*).

Say (The Numeral). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəldilməsi.

Əvəzlilik (The Pronoun). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*Personal Pronouns*). Şəxs əvəzliliklərinin halları: adlıq halı (*The Nominative Case*) və obyekt halı (*The Objective Case*).

Yiyəlik əvəzlilikləri (*Possessive Pronouns*): asılı (isimlə işlənən) (*my, your, his, her, its, our, their*) və müstəqil (isimsiz işlənən) formaları (*mine, yours, his, hers, its, ours, theirs*).

İşarə əvəzlilikləri (*Demonstrative Pronouns*): *this, that, these, those*.

Qayıdış əvəzlilikləri (*Reflexive Pronouns*): *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*Indefinite Pronouns*): *some, any* və onların törəmələri (*somebody, someone, something; anybody, anyone anything*).

Some əvəzliyinin sual cümlələrində işlənməsi (nə isə xahiş etdikdə “Can I have some oranges, please?”; nə isə təklif etdikdə “Would you like some juice?”).

Many, much, little, a little, few, a few qeyri-müəyyən əvəzliliklərinin işlənməsi.

Every əvəzliyi və onun törəmələri (*everything, everyone, everybody*).

A lot (of) sözünün işlənməsi.

Sual əvəzlilikləri. (*who, whom, what, whose, which*)

Təyini əvəzliliklər: *both (of), either (of), all (of), every (of), each (of)*.

İnkə əvəzlilikləri (*neither (of), no* və onun törəmələri (*no one, nobody, nothing, none (of)*).

Feil (The Verb). Feilin dörd əsas forması (*Basic Forms of the Verb*). Məsdər (*The Infinitive*); Keçmiş sadə (*The Past Simple*); İndiki zaman feili sifəti (*The Present Participle*); Keçmiş zaman feili sifəti (*The Past Participle*).

To be, to have və *to do* feilləri.

Feilin xəbər şəklinin dörd zaman qrupundan üçü:

I. Sadə (qeyri-müəyyən) zamanlar (*Simple Tenses*);

1) İndiki sadə zaman formasının (*The Present Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

2) Keçmiş sadə zaman formasının (*The Past Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi. Qaydalı və qaydasız feillər (*The Regular and Irregular Verbs*). *Used to* + məsdər birləşməsi və işlədilməsi.

3) Gələcək sadə zaman formasının (*The Future Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

II. Davamedici zamanlar (*Continuous Tenses*);

1) İndiki davamedici (*The Present Continuous*);

2) Keçmiş davamedici (*The Past Continuous*) zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

III. Bitmiş zamanlar (*Perfect Tenses*);

1) İndiki bitmiş (*The Present Perfect*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Modal feillər (*The Modal Verbs*) və onların ekvivalentləri: *can (could), may (might), must, to have to, to be able to, should*.

May, might, could modal feillərinin (*inkarda might not, may not*) ehtimal, gümanlıq və proqnoz mənası bildirməsi (*I might see you again, who knows*).

Modallıq mənası ifadə edən birləşmələr. *To be about to*. (*The bus is just about to leave*.)

To be due to. (*The meeting is due to take place on May 13; The train is due to leave in five minutes*.)

Feilin məchul növü (*The Passive Voice*). İndiki sadə zaman (*The Present Simple*), keçmiş sadə zaman (*the Past Simple*),

gələcək sadə zaman (*the Future Simple*) formalarının məchul növdə işlədilməsi. (*The Present Simple Passive; The Past Simple Passive; The Future Simple Passive*).

Feilin əmr şəklinin (*The Imperative Mood*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin şəxssiz (təsriflənməyən) formaları.

Məsdər (The Infinitive). (*to read, to sit*) Məsdər inkarda (*not to read, not to sit*). Müəyyən feillər (*to agree, can't afford, to choose, to decide, to deserve, to expect, to fail, to hope, to need, to offer, to plan, to promise, to want, to wish, would like*) və modal ifadələrdən sonra məsdərin “to” ilə işlənməsi. (*I promised to stay calm. The children are already able to speak English*.) Bir çox sifətlərdən sonra məsdərin “to” ilə işlənməsi. (*It is important to do homework every day; We are happy to see our teachers again*).

Too və enough ilə işlənən sifətlərdən sonra *to* + məsdər işlənməsi. (*Too* + sifət + *to* + məsdər; *Enough* + sifət + *to* + məsdər. (*The box is too heavy to carry. She is tall enough to reach the shelf*.)

Let, make + object + *do something*. (*I made her tell the truth*). *Advise, allow, ask, encourage, expect, invite, teach, tell, want, would like* + object + *to do something*. (*He told me to bring my documents. I want him to help me*.)

Cerund (*The Gerund*). (*going, writing, speaking*; inkarda – *not writing, not going*). Cerundun müəyyən feillərdən (*can't help, to enjoy, to imagine, to keep, to mind, to miss, to practise, to recommend, to risk, to suggest*) və sözönlərdən sonra işlənməsi. (*The doctor suggested taking a long holiday; He is proud of getting good grades*.)

Zərf (The Adverb). Yer, zaman, tezlik və tərz bildirən zərflər. (*Adverbs of place, time, frequency, manner*).

Sual zərfləri (*Interrogative adverbs*) (*when, where, how, why*);

Ölçü və dərəcə zərfləri (*Adverbs of degree and measure*). *very, enough, too*. (*We lived there; They are here; When did you come? We always visit them. She spoke politely to the teacher. She ran fast enough to win the race*.)

Sözünü (*The Preposition*). *In, on, at, next to, from, behind, between, opposite, in front of, around, round, by, with, without, under, of, out of, for, till, until, before, after, since, through, into, off, about*.

Bağlayıcı (*The Conjunction*). Tabəsiz və tabeli bağlayıcılar (*because, as, and, but, so, or, than, as...as, not as...as, if, before, after, since, when, that, while, neither...nor, either...or, both...and, not only...but also*).

SİNTAKSİS (SYNTAX)

Söz birləşməsi (*The Collocations*). Dildə iki və daha çox sözün uyğun şəkildə birləşməsi və işlənməsi. (*Look at that colourful butterfly. There was a strong wind yesterday. She always walks too fast. She has visited her grandparents*).

Sadə cümlə (*The Simple Sentence*). Ünsiyyətə məqsədinə görə cümlənin növləri. Nəqli cümlə (*The Declarative Sentence*) (təsdiq və inkar formaları), sual cümləsi: ümumi, xüsusi (sual sözləri – *who, whom, what, whose, which, what kind of, how many, how much, when, where, how, why, how long, how often, how well, how far, since when*), seçmə və ayırıcı suallar, əmr cümləsi.

Cümlə üzvləri. Baş və ikinci dərəcəli üzvlər.

Xəbərin mübtəda ilə uzlaşması. (*The Agreement*).

Sadə cümlədə söz sırası.

So do I, Neither do I tipli cümlələr. *Too, also, either* sözləri və onların işlədilməsi (*Each room also has an air conditioner*).

They decided to prepare a report, too. He couldn't take part in the meeting either.)

Şəxssiz cümlələr: It is cold. It is early. It is morning. It is snowing.

There formal sözü ilə başlanan cümlələr.

Mürəkkəb cümlə (The Composite Sentence). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr (The Compound and The Complex Sentences). Zaman budaq cümləsi (The Adverbial Clause of Time), Şərt budaq cümləsi (The Adverbial Clause of Condition) Real şərt budaq cümlələri (Zero Conditional) If it rains, the ground gets wet.)

Conditional I. (If we don't hurry, we won't get there in time).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Mauricio Shiroma, Veronica Teodorov with Paulo Machado. *Game Changer*. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. Viviane Kirmeliene, Denise Santos with Paulo Machado. *Game Changer*. 6-cı sinif. – Bakı, 2025.
3. Claire Thacker, Stuart Cochrane with Andrew Reid and Daniel Vincent. *Shape it!* 7-ci sinif, - Bakı, 2026.
4. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English*. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. K.Heydərova, G.Qurbanova, S.Məmmədova. *English*. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. *English. Vəsait. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi.* – Bakı. 2025.
2. İngilis dili. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları" kitabları. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2026.
3. İngilis dili. *Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi* – Bakı, 2025.
4. İngilis dili. *Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı.* Bakı – 2026.

ALMAN DİLİ

FONETİKA (DIE PHONETIK)

Alman dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Uzun və qısa sait səslər. Səs və hərf birləşmələri. Diftonqlar, affrikatlar.

Söz vurğusu. Mürəkkəb sözlərdə vurğu. Ayrılan və ayrılmayan ön şəkilçili feillərdə vurğu.

LEKSİKA (DIE LEXIK)

Sözün leksik mənası (*lexikalische Bedeutung: Bahnhof, Haus* usw.). Sinonimlər (*Synonyme: schön-hübsch*). Antonimlər (*Antonyme: klein-groß*).

Sözdüzləmə (Die Wortbildung). -er, -ler, -ner, -ling, -ist, -ent, -ant (kişi cinsli: *der Lehrer, der Polizist* usw.); -ung, -heit, -keit, -in, -schaft, -ei, -tion, -tät (qadın cinsli: *die Zeitung, die Freundschaft* usw.); -um, -chen, -lein (orta cinsli: *das Datum, das Buchlein* usw.) və s. suffikslərlə düzələn isimlər. -ig, -lich, -los, -bar, -sam, -isch suffiksləri və un- ön şəkilçisi (*essbar, langsam* usw.) ilə düzələn sifətlər.

Ayrılan (*an-, ab-, aus-, auf-, mit-, zu-, bei-* və s.: *anmachen, mitbringen* usw.) və ayrılmayan (*be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, miss-, emp-: bekommen, verstehen* usw.) ön şəkilçilər ilə və -ieren (*interessieren, diskutieren* usw.) suffiksi ilə düzələn feillər.

Mürəkkəb feillərin (*kennen lernen, zurück kehren, fort gehen, stehen bleiben, zurück fahren, spazieren gehen* və s.) işlədilməsi.

MORFOLOGİYA (DIE MORPHOLOGIE)

İsim (Das Substantiv). İsimlərin quruluşca növləri. İsmın əsas grammatik əlamətləri: cinsi, halı və kəmiyyəti. Cinsin məna və suffikslərə görə təyin olunması (*Die Hauptarten der Substantive. Die drei Kategorien der Substantive: Genus, Kasus und Numerus. Die Bestimmung der Genera (der grammatischen Geschlechter) der Substantive nach Bedeutung und Suffixen*).

İsimlərin cəmlənməsi (*Pluralbildung der Substantive*): I

tip: – e, – e; II tip: –n, –(e)n; III tip: –er, –er; IV tip: –; –, V tip –s.

İsimlərin təkdə hallanması (*Deklination der Substantive im Singular*); isimlərin qüvvətli, zəif, xüsusi və qadın cinsli isimlərin hallanması (*die starke, besondere, weibliche und schwache Deklination der Substantive*).

İsimlərin qüvvətli hallanması (*die starke Deklination der Substantive*):

Nom. – der Hund	das Glas
Gen. – des Hundes	des Glases
Dat. – dem Hund	dem Glas
Akk. – den Hund	das Glas

İsimlərin xüsusi hallanması (*die besondere Deklination der Substantive*):

Nom. – der Name	das Herz
Gen. – des Namens	des Herzens
Dat. – dem Namen	dem Herz (Herzen)
Akk. – den Namen	das Herz

İsimlərin zəif hallanması (*die schwache Deklination der Substantive*):

Nom. – der Mensch	der Löwe
Gen. – des Menschen	des Löwen
Dat. – dem Menschen	dem Löwen

Akk. – den Menschen den Löwen

Qadın cinsli isimlərin hallanması (*die weibliche Deklination der Substantive*):

Nom. – die Tasche

Gen. – der Tasche

Dat. – der Tasche

Akk. – die Tasche

İsimlərin cəmdə hallanması (*Deklination der Substantive im Plural*):

Nom. – die Kinder

Gen. – der Kinder

Dat. – den Kindern

Akk. – die Kinder

Artikl (Der Artikel). Artiklin növləri: müəyyən (*der bestimmte Artikel: der (Maskulinum/männlich-der Tisch), die (Femininum/weiblich-die Uhr), das (Neutrum/sächlich-das Buch)*) və qeyri-müəyyən (*der unbestimmte Artikel: ein (männlich/sächlich-ein Stuhl/ein Heft) und eine (weiblich-eine Blume)*) artikllər. Artiklin cins, hal, kəmiyyət bildirməsi (*Die Funktionen des Artikels als das Geschlecht, die Anzahl und der Fall*).

Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin hallanması (*die Deklination der bestimmten und unbestimmten Artikel*):

Die Deklination der bestimmten Artikel:

Nom. – der das die

Gen. – des des der

Dat. – dem dem der

Akk. – den das die

Die Deklination der bestimmten Artikel im Plural:

Nom. – die

Gen. – der

Dat. – den

Akk. – die

Die Deklination der unbestimmten Artikel:

Nom. – ein ein eine

Gen. – eines eines einer

Dat. – einem einem einer

Akk. – einen ein eine

Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin işlənməsi və düşməsi halları (*der Gebrauch der bestimmten und unbestimmten Artikel- Das ist ein Buch. Das Buch ist interessant. Auf dem Tisch gibt es Bücher.*).

Sifət (Das Adjektiv). Sifətin əsas grammatik xüsusiyyətləri (*Die Hauptmerkmale der Adjektive*).

Sifətin dərəcələri (*Steigerungsstufen der Adjektive*):

adi (*Positiv-schön, klein*), müqayisə (*Komparativ-schöner, kleiner*) və üstünlük (*Superlativ-am schönsten, am kleinsten*) dərəcələri.

İstisna hallar (*Ausnahmen*) (*gut – besser – am besten, der (die, das) beste, Pl. die besten; nah-näher-am nächsten, der (das, die) nächste, Pl. die nächsten; hoch, höher, am höchsten, der (das, die) höchste, Pl. die höchsten* və s.).

Sifətin hallanması (*Deklination der Adjektive*). Sifətin zəif, qüvvətli və qarışıq hallanması (*Schwache, starke und gemischte Deklination der Adjektive*).

Sifətin zəif hallanması (Schwache Deklination der Adjektive).

Nom. – der <u>schöne</u> Tag	die <u>nette</u> Frau
Gen. – des <u>schönen</u> Tages	der <u>netten</u> Frau
Dat. – dem <u>schönen</u> Tag	der <u>netten</u> Frau
Akk. – den <u>schönen</u> Tag	die <u>nette</u> Frau

Nom. – das <u>schnelle</u> Auto	Pl. die <u>großen</u> Tische
Gen. – des <u>schnellen</u> Autos	der <u>großen</u> Tische
Dat. – dem <u>schnellen</u> Auto	den <u>großen</u> Tischen
Akk. – das <u>schnelle</u> Auto	die <u>großen</u> Tische

Sifətin qüvvətli hallanması (Starke Deklination der Adjektive).

Nom. – <u>schöner</u> Tag	<u>nette</u> Frau
Gen. – <u>schönen</u> Tages	<u>netter</u> Frau
Dat. – <u>schönem</u> Tag	<u>netter</u> Frau
Akk. – <u>schönen</u> Tag	<u>nette</u> Frau

Nom. – <u>schnelles</u> Auto
Gen. – <u>schnellen</u> Autos
Dat. – <u>schnellem</u> Auto
Akk. – <u>schnelles</u> Auto

Sifətin qarışıq hallanması (Gemischte Deklination der Adjektive).

Nom. – ein <u>schöner</u> Tag	eine <u>nette</u> Frau
Gen. – eines <u>schönen</u> Tages	einer <u>netten</u> Frau
Dat. – einem <u>schönen</u> Tag	einer <u>netten</u> Frau
Akk. – einen <u>schönen</u> Tag	eine <u>nette</u> Frau

Nom. – ein <u>schnelles</u> Auto
Gen. – eines <u>schnellen</u> Autos
Dat. – einem <u>schnellen</u> Auto
Akk. – ein <u>schnelles</u> Auto

Sifətin cümlədə funksiyaları (der Gebrauch des Adjektivs im Satz):

a) sifətin ismi xəbər kimi işlənməsi (der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Prädikat): (Das Heft ist grün. Der Weg ist lang, Die Tafel ist schwarz);

b) sifətin təyin kimi işlənməsi (der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Attribut): (das grüne Gras, der lange Tag, die rote Mappe, die neuen Bücher).

Əvəzlik (Das Pronomen). Əvəzliyin məna növləri: şəxs, yiyəlik, sual, işarə, qeyri-müəyyən (man), şəxssiz (es), qayıdış (sich) və inkar əvəzlilikləri (Personalpronomen (ich, du, er usw.), Possessivpronomen (mein, dein, sein usw.), Interrogativpronomen oder Fragepronomen (was, wer usw.), Demonstrativpronomen (dies(-er,-e,-es), jed(-er,-e,-es), jen(-er,-e,-es), Indefinitpronomen (alle, beide, manche usw.), Reflexivpronomen (mich, dich, sich usw.) Negativpronomen (keiner, niemand, nichts)). Şəxs əvəzliliklərinin hallanması (Deklination der Personalpronomen).

Kein inkar əvəzliyinin hallanması və işlədilməsi (Das ist kein Tisch).

Nom. – kein Schrank
Gen. – keines Schrankes
Dat. – keinem Schrank
Akk. – keinen Schrank

Say (Das Zahlwort). Miqdar və sıra sayları (Kardinalzahlen (zwei, drei usw. – zwei Bücher) und

Ordinalzahlen (erste, zweite, dritte usw.). Miqdar və sıra saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi (Die Bildung und Anwendung der Kardinal- und Ordinalzahlen): erste, zweite, dritte, vierzehnte, sechzehnte, zwanzigste, dreißigste usw., Heute ist der 8. November, aber gestern war der 7. November – Heute ist der achte November, aber gestern war der siebte November).

Zərf (Das Adverb). Zərfin mənacə növləri (yer, zaman və tərz-i-hərəkət zərfləri – die Arten der Adverbien: Lokaladverbien (hier, dort usw.), Temporaladverbien (gestern heute usw.) und Adverbien der Art und Weise (gern, sehr usw.)).

Feil (Das Verb). Feilin üç əsas forması (Drei Grundformen des Verbs: sagen - sagte - gesagt; lesen - las - gelesen). Əsas, köməkçi, qaydalı, qaydasız və modal feillər (Voll- und Hilfsverben: sein, haben, werden); (regelmäßige Verben: machen, spielen, hören); (unregelmäßige Verben: wissen, stehen, tun); (Modalverben: wollen, mögen (möchte), sollen, müssen, können, dürfen). Ayrılan və ayrılmayan önşəkilçili feillər (trennbare Verben: aufmachen, einkaufen, mitnehmen); (untrennbare Verben: besuchen, erzählen, gefallen). Qayıdış feilləri (Reflexive Verben: sich fühlen, sich kämmen, sich anziehen).

Feilin zaman formaları (Zeitformen des Verbs): Präsens (Das Kind macht seine Hausaufgaben/ Das Kind geht nach Hause), Präteritum (Imperfekt) (Das Kind machte seine Hausaufgaben/ Das Kind ging nach Hause), Perfekt (Das Kind hat seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind ist nach Hause gegangen), Plusquamperfekt (Das Kind hatte seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind war nach Hause gegangen), Futur I (Das Kind wird seine Hausaufgaben machen/ Das Kind wird nach Hause gehen).

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər, feili-sifət II (Der Infinitiv, Partizip II). Onların düzəldilməsi, hallanması.

Feilin əmr forması (Der Imperativ). Əmr formasının düzəldilməsi və işlədilməsi (Schreib richtig! Schreibt richtig! Schreiben Sie richtig!).

Feilin məchul növü (Das Passiv). Feilin məchul növünün düzəldilməsi və işlədilməsi. (Die Bildung von Präsens und Präteritum Passiv – Der Brief wird geschrieben / der Brief wurde geschrieben).

Məsdər (**Der Infinitiv**). Məsdərin **zu** ilə (beginnen, bitten, vergessen və s.) və **zu**-suz (gehen, fahren, modal feillər və “lassen” modal feili) işlədilməsi: Der Lehrer beginnt zu diktieren. Wir beschließen heute den Jungen zu besuchen. Wir gehen Bücher holen. Wir müssen gut lernen.

Məsdər qrupları və məsdər tərkiblərinin işlədilməsi: um...zu+Infinitiv, ohne...zu+Infinitiv, statt...zu +Infinitiv tərkibləri.

Sözönülər (Die Präpositionen).

Yiyəlik (Genitiv) halını tələb edən sözönüləri: während, trotz, wegen, infolge, dank usw.

Yönlük (Dativ) halını tələb edən sözönüləri: mit, nach, bei, von, zu, aus, außer, seit, dank usw.

Təsirlik (Akkusativ) halını tələb edən sözönüləri: durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang usw.

Yönlük və təsirlik (Dativ und Akkusativ) hallarını tələb edən sözönüləri (Wechselpräpositionen): in, an, auf, hinter, neben, zwischen, vor, unter, über.

In, an, um sözlərinin zaman mənasında işlənməsi (in diesem Jahr, in diesem Monat, im Monat Mai, im Januar; in der Woche, in der Nacht, am 24. Mai, am Montag, am Samstag; um 2 Uhr, um 9 Uhr).

Əvəzlilik zərflər

(Pronominaladverbien/Präpositionaladverbien): wofür, dafür, woran, daran, worauf, darauf usw.

Bağlayıcılar (Die Konjunktionen). Tabesizlik (Beiordnende Konjunktionen: und, aber, denn, darum, deshalb, deswegen və s.) və tabelilik (unterordnende Konjunktionen: als, wenn, weil və s.) bildirən bağlayıcılar.

SİNTAKSIS (DIE SYNTAX)

Sadə cümlə (Der einfache Satz). Cümlənin mənacə növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri (Satzarten: Aussagesatz - Martina kauft eine neue Uhr., Fragesatz - Wo wohnst du? und Imperativsatz- Mach das Licht an!). Mübtədə və xəbərin şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması (Kongruenz von Subjekt und Prädikat). Sadə cümlədə söz sırası (Wortstellung im einfachen Satz). İnkarlıq bildirən **nicht** və **kein** sözlərinin cümlədə yeri (Die Stellung der Verneinungswörter **nicht** und **kein** im Satz).

Mürəkkəb cümlə (Der zusammengesetzte Satz- Ich wollte ins Kino gehen, aber es hat geregnet). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlə (Satzreihe (Ich gehe heute ins Kino und mein Bruder bleibt zu Hause) und Satzgefüge (Ich gehe ins Kino, **weil** ich den neuen Film **sehen möchte**). Təsriflənən feilin baş və budaq cümlədə yeri (Die Stellung des konjugierten Verbs im Haupt- und Nebensatz). Budaq cümlədə söz sırası (Die Wortfolge im Nebensatz - Ich bleibe

zu Hause, weil es stark **regnet**).

Budaq cümlənin növləri: tamamlıq (die Objektsätze - Er denkt, dass sie Recht hat), təyin (die Attributsätze - Das ist der Mann, der das Buch geschrieben hat), zərflilik (die Adverbialsätze) budaq cümlələri: zaman – die Temporal-sätze (**Als** ich 6 Jahre alt war, ging ich in die Schule), səbəb – die Kausalsätze (Ich gehe heute nicht in die Schule, **weil** ich starke Kopfschmerzen habe), məqsəd – die Finalsätze (Anne bringt ihr Fahrrad zu ihrem Vater, **damit** er es repariert), şərt – die Bedingungssätze (**Wenn** ich Zeit habe, besuche ich dich), güzəşt – die Konzessivsätze (**Obwohl** es regnet, gehen wir spazieren) budaq cümlələri.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. İ.Məmmədova, Deutsch. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. S.Adısova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. S.Adısova. Deutsch. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
4. İ.Məmmədova. Deutsch. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. T.Kərimbəyli, Deutsch. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Deutsch". Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2023.
2. Deutsch. Ümumi orta (9 illik) və tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün test toplusu. Bakı – 2026.
3. Məktəblinin almanca-azərbaycanca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2001.

FRANSIZ DİLİ

FONETİKA (LA PHONÉTIQUE)

Fransız dilinin səs və hərf tərkibi. Səs-hərf münasibətləri. “Əlaqə” (*la liaison*) və “bağlanma” (*l'enchaînement*) hadisələri. Açıq və qapalı heca. Heca bölgüsü.

LEKSİKA (LE LEXIQUE)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Təkmənalı və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*les synonymes*). Antonimlər (*les antonymes*). Sabit söz birləşmələri. Sözlərin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə sözlər.

Sözdüzəltmə (la dérivation). Suffikslərlə (-ment, -ième, -té, -ier, -ière və s.) və prefikslərlə (re-(ré-), in-, anti-, contre- və s.) düzələn sözlər.

GRAMMATİKA (LA GRAMMAIRE)

MORFOLOGİYA (LA MORPHOLOGIE)

İsim (le nom). İsmnin əsas qrammatik əlamətləri. Ümumi və xüsusi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər. Canlı və cansız isimlər. Kişi və qadın cinsli isimlər. Qadın cinsli isimlərin düzəlməsi. İxtisas, peşə, milliyyət bildirən isimlərin qadın cinsinin düzəlməsi.

İsimlərin tək və cəm forması. İsimlərin cəm formasının düzəlməsi. Xüsusi qaydalar, o cümlədən -al, -au, -eau ilə bitən isimlərin cəm forması. Cəm şəkilçisi qəbul etməyən isimlər.

Artıql (l'article). Qeyri-müəyyən (*l'article indéfini*) və müəyyən (*l'article défini*) artıqlar. Müəyyən artıqlın qısa forması (*l'article élidé*).

Artıqlın birləşmiş formaları (*les articles contractés*): *au, aux, du, des*.

Hissə bildirən artıqlar (*les articles partitifs*): *du, de la, de l'*. İnkər formada, habelə kəmiyyət, çəki, həcm, ölçü və s. bildirən sözlərdən sonra hissə bildirən artıqlın desözünü ilə əvəzlənməsi. Sayılmayan isim qarşısında hissə bildirən artıqlın müəyyən artıqla əvəzlənməsi halları.

Müəyyən artıqlın *le, la, l', les* formalarının şəxs əvəzliliklərinin tamamlıq kimi işlədən eyni formalarından fərqləndirilməsi; birləşmiş artıqlın *du* formasının hissə bildirən duartıqlından fərqləndirilməsi; qeyri-müəyyən artıqlın *des* formasının birləşmiş artıqlın *des* formasından fərqlənməsi.

Artıqlın *de* sözünü ilə əvəzlənməsi qaydaları.

Hissə bildirən artıqlın sayılmayan isimlərdən əvvəl müəyyən artıqla əvəzlənməsi halları.

Artıqlın işlənməsi halları.

Sifət (l'adjectif). Sifətin əsas qrammatik əlamətləri. Sifətin qadın cinsinin düzəlməsi. Milliyyət bildirən sifətlərin qadın cinsi. Cinsə görə dəyişməyən sifətlər.

Sifətin cəm formasının düzəlməsi; -al suffiksi ilə bitən sifətlərin cəm formasının düzəlməsi. İstisna hallar. Sifətin aid olduğu isimlə uzlaşma xüsusiyyətləri. Sifətin cümlədə yeri. İsimdən əvvəl işlədən sifətlər. *Quel (quelle, quels, quelles)* sifətinin aid olduğu sözlə uzlaşma xüsusiyyəti.

Sifətin dərəcələri (*les degrés des adjectifs*). *Le plus* və *le moins* ilə ifadə olunan üstünlük dərəcəsi. *Bien, fort, extrêmement* ilə ifadə olunan mütləq üstünlük dərəcəsi. *Bon, mauvais* və *petit* sifətlərinin müqayisə və üstünlük dərəcələri.

Qeyri-müəyyən sifətlər: *plusieurs, tout, toute, tous, toutes*. *Tout* və *même* qeyri-müəyyən sifətlərinin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə və mənsubiyyət sifətləri (determinatifləri) (*les*

adjectifs (ou les déterminatifs) démonstratifs et possessifs).

Sifətin sintaktik funksiyaları.

Say (le nom de nombre). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəlməsi və işlənməsi.

Əvəzlilik (le pronom). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*les pronoms personnels*). Şəxs əvəzliliklərinin vurğusuz və vurğulu formaları; onların işlənmə xüsusiyyətləri. Vasitəsiz və vasitəli tamamlıq funksiyasında işlədən şəxs əvəzliliklərinin işlənmə xüsusiyyətləri və onların cümlədə yeri.

Sual əvəzlilikləri (*les pronoms interrogatifs*): *qui?, qui est-ce qui?, qu'est-ce qui?, qui est-ce que?, qu'est-ce que?, à qui?, de qui?, à quoi?, de quoi?* və s.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*les pronoms indéfinis*): *on, tout le monde, personne, tout, rien, chacun, quelqu'un, toutes, tous, autre, nul, tel* və s. qeyri-müəyyən əvəzliliklərin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə əvəzlilikləri (*les pronoms démonstratifs*).

Mənsubiyyət əvəzlilikləri (*les pronoms possessifs*).

Nisbi əvəzliliklər (*les pronoms relatifs*). Nisbi əvəzliliklərin sadə formaları: *qui, que, dont, où*.

En və *y* əvəzliliklərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *en* əvəzlilik və sözünü kimi.

Zərflər (l'adverbe). Zərflərin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə zərflər. Zərflərin mənacə növləri: yer, zaman, tərz-hərəkət, təsdiq, inkar, miqdar və s. bildirən zərflər.

-ment suffiksi ilə tərz-hərəkət zərflərinin düzəlməsi və bu zərflərin eyni suffikslə düzələn isimlərdən fərqlənməsi.

Plus de ..., des milliers de ... və s. köməyi ilə qeyri-müəyyən miqdarın ifadəsi.

Beaucoup, peu, assez, plus, trop və s. miqdar bildirən zərflərin feilin mürəkkəb zaman formalarında yeri.

Zərflərin dərəcələri (*les degrés des adverbes*). Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəlməsi və işlənməsi. *Beaucoup, peu, bien, mal* zərflərinin müqayisə və üstünlük dərəcələrinin xüsusi yolla düzəlməsi. *Souvent - plus souvent - le plus souvent* - zərflərin şiddətləndirmə dərəcəsinin (*le degré d'intensité*) ifadəsi kimi.

Feil (le verbe). Feilin xəbər şəkli zamanları.

Xəbər şəklinin sadə zaman formalarının (*le présent de l'indicatif, le futur simple, l'imparfait, le passé simple, le futur dans le passé*) düzəlməsi və işlənməsi.

Xəbər şəklinin mürəkkəb zaman formaları.

Mürəkkəb keçmiş zaman (*le passé composé*) və uzaq keçmiş zaman (*le plus-que-parfait*) formalarının düzəlməsi və işlənməsi. Xəbər şəklinin mürəkkəb keçmiş zaman forması (*le passé composé*), onundüzəlməsi və işlənməsi. *Être* köməkçi feili ilə düzələn mürəkkəb zaman formalarında feili sifətin (*le participe passé*) mübtədə ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Keçmiş zaman feili sifətinin təyin kimi işlənmə xüsusiyyəti.

Le futur proche (le futur immédiat) və *le passé récent (le passé immédiat)* zaman formalarının düzəlməsi və işlənməsi.

Xəbər şəkli zamanlarının uzlaşması (*la concordance des temps de l'indicatif*): 1. İndiki zaman planı (*plan du présent*). 2. Keçmiş zaman planı (*plan du passé*).

Pronominal feillər (*les verbes pronominaux*) və onların

feilin sadə və mürəkkəb zaman formalarında təsərif xüsusiyyətləri.

Modal feillər (*les verbes modaux*): *pouvoir, vouloir, devoir*. Modal feillərin təsərfi və işlənmə xüsusiyyətləri.

Feilin əmr şəkli (*le mode impératif*). Əmr şəklinin təsdiq və inkar formaları.

Feilin şərt şəklinin indiki zamanı (*le conditionnel présent*): düzəlməsi və işlənməsi.

Feilin arzu şəklinin indiki zamanının (*le subjonctif présent*) düzəlməsi və işlənməsi.

İşlək 3-cü qrup feillərinin (*venir, prendre, faire, être, avoir, aller, savoir, pouvoir, vouloir* və s.) *subjonctif présent* zamanında təsərfi.

Feilin məlum növü (*la voix active*).

Feilin məchul növü (*la voix passive*), onun düzəlməsi və işlənməsi.

Feilin icbar növü (*la voix factitive*), onun düzəlməsi və işlənməsi.

Feili sifətin formaları: indiki zaman feili sifəti (*le participe présent*), keçmiş zaman feili sifəti (*le participe passé*).

Feili bağlama (*le gérondif*).

Məsdər (*l'infinifitif*).

Sözönlülər (*les prépositions*): *à, avant, avec, après, de, devant, chez, pendant, par, pour, près de, sous, sur, parmi, entre, sans* (*sans+verbe; sans+nom*), *derrière, en, au milieu de, vers* (zaman və məkan mənalarında), *autour de, au-dessus de, au-dessous de, jusqu'à* (zaman və məkan mənalarında), *dans* (zaman və məkan mənalarında), *depuis* və s. Ölkə və şəhər adları qarşısında sözönlülərin işlənmə xüsusiyyətləri.

Bağlayıcılar (*les conjonctions*). Tabesizlik (*et, mais, car, ou, donc* və s.) və tabelilik (*quand, que, parce que, comme*) bağlayıcıları.

SİNTAKSİS (LA SYNTAXE)

Sadə cümlə (*la proposition simple*). Sadə cümlənin mənaca növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri. Nəqli cümlədə söz sırası.

Sual cümlələrinin düzəlməsi qaydaları.

Ümumi suallı cümlələr: sual intonasiyası vasitəsi ilə düzələn sual cümlələri; *est-ce que* sual ifadəsinin köməyi ilə düzələn sual cümlələri; inversiya üsulu ilə düzələn sual cümlələri (sadə və mürəkkəb inversiya). İstisna hallar. Sual cümlələrində söz sırası.

Cümlənin baş üzvləri. Mübtəda (*le sujet*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan mübtədanın sualları (*Qui? Qui est-ce qui? Qu'est-ce qui?*).

Xəbər (*le prédicat*). Feili xəbər (*le prédicat verbal*). Feili xəbərin sualları. İsmi xəbər (*le prédicat nominal*). İsmi xəbərin sualları: cansız və canlı isimlərlə ifadə olunmuş ad hissənin sualları (*Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce?*), sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Comment?*), rəng bildirən sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*De quelle couleur ...?*), sayla ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Combien?*).

Vasitəsiz və vasitəli tamamlıqlar (*les compléments d'objet direct et indirect*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların sualları. Şəxs əvəzlilikləri ilə ifadə olunmuş vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların işlənmə xüsusiyyətləri.

Təyin (*le complément attributif*). Təyində verilən sual

əvəzliyinin (*Quel, quelle, quels, quelles*) aid olduğu sözlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Sayla ifadə olunan təyinin sualları. *Combien de* ilə başlayan sual cümlələrində söz sırası.

Zərflilər (*les compléments circonstanciels*). Tərzi-hərəkət, zaman, yer və səbəb zərflilərinin sualları (*quand?, comment?, où?, d'où?, pourquoi ?* etc.) və işlənmə xüsusiyyətləri; *-ment* suffiksi ilə düzələn tərzi-hərəkət zərflilikləri. *Car, à cause de* və *grâce à* ilə səbəbin ifadəsi.

Əmr cümlələri (*les propositions impératives*). Əmr cümlələrinin təsdiq və inkar formalarının düzəlməsi. Əmr cümlələrində söz sırası.

İnkar cümlələri (*les propositions négatives*). *ne ... pas, ne ... rien, ne ... personne, ne ... jamais* və s. vasitəsi ilə düzələn inkar cümlələri.

Ne ... que məhdudlaşdırıcı ədat kimi.

C'est ... qui, c'est ... que vasitəsi ilə mənanın vurğulanması.

Voici və *voilà* ilə işlənen cümlələrdə söz sırası.

Şəxssiz cümlələr (*les propositions impersonnelles*) və şəxssiz feillər (*les verbes impersonnels*). *Il* şəxssiz əvəzliyinin cümlədə rolu. Yalnız şəxssiz formada işlənen feillər. Həm şəxssiz və həm də şəxslə formada işlənen feillər.

Il y a ifadəsinin təsdiq, sual və inkar formaları.

Mürəkkəb cümlə (*la phrase*).

Tabesiz mürəkkəb cümlələr (*les phrases de coordination*). Tabeli mürəkkəb cümlələr (*les phrases de subordination*).

Tamamlıq budaq cümləsi (*la proposition subordonnée complétive*).

Quand və *dès que* ilə işlənen zaman budaq cümlələri.

Təyin budaq cümləsi (*la proposition subordonnée relative*).

Comme və *parce que* ilə işlənen səbəb budaq cümlələri (*les propositions subordonnées de cause*).

Əlavə (*l'apposition*). Əlavənin işlənmə xüsusiyyətləri.

Nitq etiketləri (*les actes de parole*).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. İ.Şiriyeva. *Le français*, 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. İ.Şiriyeva. *Le français*, 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. İ.Şiriyeva. *Le français*, 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
4. İ.Şiriyeva, K.Rizvanova. *Le français*, 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. İ.Şiriyeva. *Le français*, 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Le Français" Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
2. "Le Français". Ümumi orta (9 illik) və tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün test toplusu. Bakı – 2026.
3. Məktəblinin fransızca-azərbaycanca və azərbaycanca-fransızca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2010.
4. Fransızca – azərbaycanca lüğət. Bakı, 2024.

Rus dili

Фонетика. Орфоэпия. Орфография. Графика.

Звуки речи и буквы. Гласные звуки. Правописание безударных гласных *о* и *е*. Согласные звуки (твёрдые и мягкие, звонкие и глухие).

Оглушение и озвончение согласных.

Буквы, не обозначающие звуков речи (*ь, ъ*). Функции буквы *ь*: смягчающая (*большой, гость*), разделительная (*семья, компьютер, пьеса, ружьё*), грамматическая (*ночь, рождь, вещь, брошь*). Разделительная функция буквы *ъ* (*подъём, объяснение*).

Гласные с двойной функцией (*е, ё, ю, я*).

Правописание гласных после шипящих *ж, ш, ч, ц* (*жизнь, машина, чашка, роца, чудо, цука*) и *ц* (*цирк, цифра, цыплёнок*).

Лексикология.

Лексическое значение слова.

Прямое и переносное значение слова (*золотое кольцо – золотое сердце, тяжёлая сумка – тяжёлая жизнь*).

Синонимы. Антонимы.

Состав слова.

Основа и окончание. Корень. Приставка (*о-, от-, до-, у-, по-, под-, про-, за-, на-, над-, в- (во-), с- (со-), вы-, к-, при-, пре-, пере-*). Суффикс (*-тель, -арь, -ость, -есть, -ок, -ник, -ик, -чик, -щик, -ниц-, -ан-, -ян-, -к-, -ск-*).

Грамматика.

Морфология.

Самостоятельные части речи.

Имя существительное.

Собственные (*Азербайджан, Каспий, Таур, Лейла*) и нарицательные (*площадь, гений, мужество*); одушевлённые (*дочь, люди, медведь, орёл*) и неодушевлённые (*страна, озеро, шахматы, народ, молодёжь*) существительные.

Род имён существительных: мужской (*портрет, юноша, дядя, герой, воробей, гений, октябрь, учитель, плащ, путь, словарь, гость*); женский (*парта, земля, армия, радость, свежесть, роль, жизнь, ночь, помощ, мыш, молодёжь, тетрадь, метель*); средний (*дело, море, ружьё, здание*), а также существительные среднего рода на *-мя* (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя*).

Число имён существительных (*стол – столы, конь – кони, газета – газеты, земля – земли, учебник – учебники, дом – дома, нация – нации, герой – герои, гений – гении, цель – цели, мать – матери, дочь – дочери, сын – сыновья, отец – отцы, день – дни, учитель – учителя, здание – здания, поле – поля, озеро – озёра, яблоко – яблоки, плечо – плечи, ухо – уши, дерево – деревья, имя – имена, человек – люди, ребёнок – дети*). Существительные, имеющие форму: а) только единственного числа (*нефть, дружба, плавание, листва, детвора*); б) только множественного числа (*каникулы, сутки, ножницы, чернила*).

Склонение имён существительных. Разносклоняемые существительные (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя, путь*). Существительные на *-ий, -ия, -ие*, имеющие особенности при изменении по падежам (*сценарий, история, задание*). Несклоняемые

существительные (*такси, кафе, пальто, кенгуру*).

Имя

прилагательное.

Прилагательные (*большой, белый, высокий, тихий, деревянный, книжный, утренний, зимний, лесной, медвежий, мамин*).

Склонение прилагательных. Согласование прилагательных с существительными в роде, числе и падеже (*интересный спектакль, интересная работа, интересное занятие, интересные книги*).

Имя числительное.

Числительные (*один, одиннадцать, сто, двести, тридцать, первый, второй, третий, одиннадцатый, со-тый, двести тридцатый*). Склонение числительных.

Употребление числительных с существительными (*один день, одна дорога, одно слово, одни сутки; два друга, два слова, две подруги; оба спортсмена, оба окна, обе сестры; десять книг, сто дней, тысяча килограммов; первая учительница, первый звонок, первое число, первые каникулы; один год, два – три – четыре года; пять – двадцать лет, сто сорок лет, тысяча лет*).

Местоимение.

Личные (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они*), притяжательные (*мой, твой, свой, наш, ваш, его, её, их*), указательные (*этот, тот, столько, такой*), вопросительные (*кто? что? какой? который? чей? сколько?*) и другие местоимения.

Склонение местоимений.

Глагол.

Неопределённая форма глагола (*говорить, читать, заболеть, писать, пить, спать, хотеть, бежать, дать, есть, сесть, крикнуть, найти, нести, везти, печь, стеречь*).

Возвратные глаголы (*учиться, готовиться, смеяться, бороться, улыбаться*).

Вид глагола. Несовершенный и совершенный вид (*рассказывать – рассказать, приносить – принести, решать – решить, объяснять – объяснить, толкать – толкнуть, строить – построить, покупать – купить, говорить – сказать, брать – взять*).

Время глагола: настоящее (*играет, идёт, может, пьёт, ест, везёт, несёт, спасает, печёт, умывается*); прошедшее (*играл, шёл, мог, пил, ел, вёз, нёс, спасал, пёк, умывался, принёс, привёз, спас, испёк, умылся*); будущее (*будет играть, сыграет; будет идти, пойдёт; сможет; будет пить, выпьет; будет есть, съест; будет везти, привезёт; будет нести, принесёт; будет спасать, спасёт; будет печь, испечёт; будет умываться, умоемся*).

Спряжение глагола (изменение глаголов в настоящем и будущем времени по лицам и числам).

К I спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на *-ать, -еть, -оть, -уть, -ять, -ыть* (*решать, болеть, колоть, обмануть, объявлять, открыть, заниматься, улыбнуться*).

I спряжение (*знать – я знаю, ты знаешь, он (она) знает, мы знаем, вы знаете, они знают; открыть – я*

открою, ты откроешь, он (она) откроет, мы откроем, вы откроете, они откроют; заниматься – я занимаюсь, ты занимаешься, он (она) занимается, мы занимаемся, вы занимаетесь, они занимаются; одеться – я оденусь, ты оденешься, он (она) оденется, мы оденемся, вы оденетесь, они оденутся; улыбнуться – я улыбнусь, ты улыбнешься, он (она) улыбнется, мы улыбнемся, вы улыбнетесь, они улыбнутся).

Ко II спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ить** (говорить, чинить, повторить).

II спряжение (строить – я строю, ты строишь, он (она) строит, мы строим, вы строите, они строят; вылечить – я вылечу, ты вылечишь, он (она) вылечит, мы вылечим, вы вылечите, они вылечат; учиться – я учусь, ты учишься, он (она) учится, мы учимся, вы учитесь, они учатся; беспокоиться – я беспокоюсь, ты беспокоишься, он (она) беспокоится, мы беспокоимся, вы беспокоитесь, они беспокоятся).

Глаголы-исключения: брить, стелить (I спряжение); гнать, держать, дышать, слышать, терпеть, обидеть, видеть, ненавидеть, зависеть, вертеть, смотреть (II спряжение).

Разноспрягаемые глаголы (хотеть – я хочу, ты хочешь, он (она) хочет, мы хотим, вы хотите, они хотят; бежать – я бегу, ты бежишь, он (она) бежит, мы бежим, вы бежите, они бегут).

Особо спрягаемые глаголы (дать – я дам, ты дашь, он (она) даст, мы дадим, вы дадите, они дадут; есть – я ем, ты ешь, он (она) ест, мы едим, вы едите, они едят).

Наречие.

Наречия, отвечающие на вопросы когда? где? куда? откуда? как? почему? отчего? зачем? для чего? с какой целью? сколько?: завтра, утром, поздно, здесь, далеко, вдали, рядом, направо, вверх, отсюда, вслух, медленно, сгоряча, специально, назло, много, слишком, мало, очень.

Служебные части речи.

Предлоги: на, за, в (во), у, из, до, после, мимо, вокруг, возле, из-за, через, около, напротив, по, к (ко), с (со), над, под, перед, о (об, обо).

Союзы и союзные слова: и, а, но, или, сколько, пока, так как, потому что, чтобы, что, кто, поэтому, потому, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который.

Частицы: бы (б), не, ни, же, -то, -либо, -нибудь.

Синтаксис.

Простое предложение.

Типы предложений по цели высказывания: повествовательные, вопросительные, побудительные.

Сложное предложение.

Сложные предложения с союзами и союзными словами и, а, но, или, сколько, пока, так как, поэтому, потому, потому что, чтобы, что, кто, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 5 класса. – Баку, 2024.
2. Бедалов Ч., Бедалова Н., Гусейнова С. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
3. Мамедова Д., Керимли Н., Зейналова М. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
4. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 7 класса. – Баку, 2022.
5. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 8 класса. – Баку, 2023.
6. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 9 класса. – Баку, 2024

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. "Rus dili". Пособие. Приложение к 1-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2019.
2. "Rus dili". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. Приложение к 1-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2020.
3. "Rus dili". Ümumi orta (9 illik) və tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün test toplusu. Bakı – 2026.
4. Rus dili. Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı. Bakı – 2026.

ƏRƏB DİLİ

FONETİKA

Səs-hərf münasibəti. Qısa və uzun saitlər. Saitlərin yazıda ifadəsi. Hərəkələr-الحركات. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb dili samitləri. Bəzi ərəb dili samitlərindən əvvəl və ya sonra gələn [ə], [ɐ], [i] və [ī] saitlərinin qalınlaşması. İkişəkilli və dördşəkilli hərfələr. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər- الحروف الشمسية و القمرية. [au] diftonqu və [ey] səs birləşməsi. **Əlif, vav** və **yə** hərflərinin vəzifələri حروف العلة: ا, و, ي.

Həmzə samiti-الهمزة. Dayaqsız və dayaqly həmzə. Heca. Vurgu.

LEKSİKA

Sözün orfoqrafik xüsusiyyəti. Sözün kök və əlavə samitləri. Ərəb dilində sözlərin əsasən üç və ya dörd, bəzən isə iki samitdən ibarət olması, sinonimlər (المتراكبات), antonimlər (الضداد) və omonim sözlər. Sabit söz modelləri. Xüsusi işlənmə qaydaları olan leksik vahid (*gəlincə isə...*, ف... ف... ifadəsi.). İfadələr.

GRAMMATİKA (النحو)

MORFOLOGİYA (الصرف)

İsim (الاسم). Ümumi isim (اسم الجنس). Xüsusi isim (اسم التذكير والتانيث). İsimlərin qrammatik cinsi-الاسماء الخمسة. Qrammatik cinsin mənaya görə fərqləndirilməsi. Müzəkkər və müənnəs isimlər (الاسماء المذكر والمؤنث). İsmnin müəyyənliyi və qeyri-müəyyənliyi (المعرفة والنكرة). Ad qruplu sözlərin tək (المفرد), təsniyəsi (الجمع) və cəmi (الجمع). Düzgün cəm (الجمع السالم) və sınıq cəm (الجمع المكسر). İsmnin hallanma növləri (انواع اعراب الاسماء): üçhallı hallanma, ikihallı hallanma (غير المنصرف), tərkibi hallanma, hallanmayan ad qruplu sözlər. İkihallı sözlərin üçhallıya çevrilməsi. Sabit modelli isimlər. Məkan və ya zaman bildirən isim modelləri (اسم المكان والزمان) Alət bildirən isim modelləri (اسماء الالات).

Sifət (الصفة). Nisbi sifətlər (الاسم المنسوب) Rəng və ya fiziki nəqşən bildirən sifətlər. Sifətin qrammatik cinsi (الذكور والاناث). Sifətin hallanma növləri (انواع اعراب الصفات): üç hallı sifətlər. İkihallı sifətlər.

Üç hallı sifətlər. İkihallı sifətlər. Sifətin müqayisə dərəcəsi.

Say (العدد). Sıra sayları (الاعداد الترتيبية) və onların işlədilmə qaydası. Saatların dəqiqələrlə birlikdə ifadəsi. Ayın, ilin tarixlərinin göstərilməsi. Miqdar sayları (الاعداد الأصلية) və onların isimlərlə işlədilməsinə görə dörd qrupa bölünməsi.

Əvəzlilik (الضمائر المنفصلة). Şəxs əvəzlilikləri (الضمائر المنفصلة), işarə əvəzlilikləri (الضمائر المتصلة) və sual sözləri (اسماء الاستفهام). İşarə əvəzliliklərinin mübtəda və təyin kimi işlədilməsi. Bitişən əvəzliliklər (الضمائر المتصلة). Bitişən əvəzliliklərin ön qoşmalar, köməkçi nitq hissələri, isimlər və feillərlə işlədilməsi. Bitişən əvəzliliklərin «öz» mənasını bildirməsi. III şəxs əvəzliliklərinin ismi cümlədə xəbər şəkilçisi kimi işlədilməsi.

Zərflər (الظرف). Zərflərin təsirlik hal vasitəsi ilə əmələ gəlməsi və önqoşmalı zərflər.

Feil (الفعال). Ərəb dilində feillərin üçsamitli (الافعال الثلاثية) və ya dördsamitli (الافعال الرباعية) olması. Salim feillər (الافعال السالمة). Sadə feillər (الفعل المجرد) və düzəltmə feillər (الفعل المزيد فيه). I bab üçsamitli və dördsamitli salim feil modelləri. I bab salim feillərin keçmiş zamanı (الفعل الماضي), indiki-

gələcək zamanı (الفعل المضارع) və qəti-gələcək zamanı (الفعل المضارع). Feilin zamanlarının inkar formaları (الفعل المنفي). Üçsamitli salim feillərin düzəltmə babları (الفعل المزيد فيه). Düzəltmə bab feillərinin keçmiş və indiki-gələcək zamanda təsiri.

(تصريف الفعل المزيد فيه في الماضي والمضارع). Ön qoşmalı feillər. Təsirli feillər (الفعل المتعدي) və təsirsiz feillər (الفعل اللازم).

Köməkçi nitq hissələri (الحروف) Bağlayıcılar, ön qoşmalar حروف الجر və onların cümlədə rolu, birləşən və ayrı yazılan ön qoşmalar. Ədatlar (الادوات). İnkər ədatları (الادوات النافية) və inkar ədatlarının işlədilməsi.

SİNTAKSİS

Söz birləşməsi. Uzlaşan təyini söz birləşməsi عبارة نعتية. İzafət və onun növləri (الاضافة وانواعها). Çoxtərəfli izafət. Həmcins üzvlü izafət. Tərəflərindən biri isim olmayan izafət. Qarışıq təyini söz birləşmələri.

Cümlənin baş üzvləri və onların ifadə vasitələri. Tərkibi xəbər.

İsmi cümlə-الجملة الاسمية. Xəbərin ad qruplu sözlə (isim, sifət, say, əvəzlilik və zərf) ifadə edilməsi. Sadə müxtəsər ismi cümlədə söz sırası (ترتيب الكلمات في الجملة الاسمية البسيطة).

Sual cümləsi-الجملة السؤالية. Sual cümləsinin ifadə vasitələri.

Feili cümlə-الجملة الفعلية. Feili cümlələrdə söz sırası

Mürəkkəb cümlə-الجملة المركبة. Mübtəda, zaman, tamamlıq (الجملة الواقعة مفعولا به), budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin yaranma üsulları.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. V.Məmmədliyəv, N.Cəlilova. Ərəb dili. 1-ci sinif. Bakı, 2024.
2. V.Məmmədliyəv, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 2024.
3. V.Məmmədliyəv, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 2024.
4. V.Məmmədliyəv, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 2018.
5. V.Məmmədliyəv, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 2024.
6. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 1993.
7. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 1992.
8. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 1992.
9. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 1993.
10. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 6-cı sinif. Bakı, 1994.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Ərəb dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.

PROQRAMA ƏLAVƏ
(QRAMMATİK TERMINLƏR LÜĞƏTİ)

1.	Fonetika	علم الأصوات اللغوية
2.	Ərəb hərfləri	الحروف العربية
3.	Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb hərfləri	الحروف العربية المتشابهة و غير المتشابهة بالأدبائية
4.	Səs	صوت (أصوات)
5.	Hərəkətlər	الحركات
6.	Fəthə	فتحة
7.	Kəsə	كسرة
8.	Damma	ضمة
9.	Sükun	جرم
10.	Təşdid	شدّة، تشديد
11.	Uzunluq bildirən hərf(lər)	المدحرف (حروف)
12.	Samit hərf	حرف صامت
13.	Sait hərf	حرف صوّتي
14.	Zəif hərflər	حروف العلة
15.	Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər	الحروف الشمسية و الحروف القمرية
16.	Əlif, vav və yə hərflərinin vəzifələri	وظائف حروف ا، و، ي
17.	Diftonq	إدغام حرفي العلة
18.	Birləşdirici həmzə	همزة الوصل
19.	Ayırıcı həmzə	همزة القطع
20.	Dayaqsız həmzə	همزة على السطر
21.	Dayaqlı həmzə	همزة على الحرف
22.	Həmzə dayağı	ارتكاز للهمزة
23.	Heca	مقطع (مقاطع) كلمة
24.	Vurğu	التنبرة
25.	Kök samiti	حرف أصلي
26.	Leksika	مثل اللغة
27.	İsim	الاسم
28.	Sözün kök və əlavə samitləri	الحروف الأصلية و المزیدة للكلمات
29.	Üçsamitli	ثلاثية الأصل
30.	Dörsamitli	رباعية الأصل
31.	Sinonimlər	(المترادفات)
32.	Antonimlər	ضد (أضداد)، مضاد
33.	Omonimlər	مشتراك (ات) لفظي
34.	Model (lər)	وَرْن (أوزان)، قليب، صيغة (صیغ)، مقياس (مقاييس)
35.	Modelə uyğun	موزون
36.	Qrammatika	علم النحو
37.	İsim	الاسم
38.	Xüsusi isim	العلماسم
39.	Ümumi isim	الجناساسم
40.	Tə-mərbutə	تاء مربوطة
41.	Müənnəs söz	كلمة مؤنثة
42.	Müzəkkər söz	كلمة مذكرة
43.	Müənnəslik əlaməti	علامة التأنيث
44.	Müəyyənlik	المعرفة
45.	Müəyyənlik artıqlı	"ال" المعرفة
46.	Qeyri-müəyyənlik	التكزة
47.	Tək	المفرد
48.	Təsniyə	المثنى، التثنية
49.	Cəm	الجمع
50.	Düzgün cəm	الجمع السالم
51.	Sınıq cəm	الجمع المكسر
52.	Hallanma	، الصّرف الإعراب

53.	Adlıq hal	مرفوع
54.	Yiyəlik hal	مجرور
55.	Təsirlik hal	منصوب
56.	Əvəzedici tənvin	تنوين العوض
57.	Üçhallı	مُصَرَّف بِثَلَاث علامات الإعراب
58.	İkihallı	غير المُصَرَّف
59.	Hal əlaməti olmayan	بلا علامة الصّرف
60.	Məkan və zaman bildirən isimlər	أسماء المكان و الزّمان
61.	Alət bildirən isimlər	أسماء الآلات
62.	Sifət	، ألّغت الصّفة
63.	Nisbi sifətlər	الاسم المنسوب
64.	Mürəkkəb sifət	الصفة المركبة
65.	Müqayisə dərəcəsi	التّسبیبُجّة التّفصيل
66.	Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إسم التّفصيل (التّصويري)
67.	Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إسم اللون و نقص أعضاء البدن
68.	Say(lar)	(عدّد) (الأعداد)
69.	Sıra sayları	الأعداد التّرتیبیّة
70.	Miqdar sayları	الأعداد الأصليّة
71.	Sayılan (isim)	المعدود
72.	Əvəzlik(lər)	الصّمیر (الصّمائز)
73.	Şəxs əvəzlilikləri	الضمائر المتّصلة
74.	Bitişən əvəzliliklər	الضمائر المتّصلة
75.	I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)
76.	II şəxs	مُخَاطَب (ة)
77.	III şəxs	غائب (ة)
78.	İşarə əvəzlilikləri	إسم (اسماء) الإشارة
79.	Sual əvəzliyi	إسم (حرف) الاستفهام
80.	Zərf	الظرف (الظروف)
81.	Feil	الفعل (الأفعال)
82.	Üç kök samitli feil	الفعل الثلاثي الأصل
83.	Dörd kök samitli feil	الفعل الرباعي الأصل
84.	Feilin birinci kök samiti	فَاء الفعل
85.	Feilin ikinci kök samiti	عَيْن الفعل
86.	Feilin üçüncü kök samiti	لَام الفعل
87.	Sadə feil(I bab)	فعل مجرّد
88.	Düzəltmə bab feillər	فعل المزیّد فيه
89.	Bab	باب
90.	İndiki zamanda olan feil	فعل مُضارع
91.	Keçmiş zamanda olan feil	فعل ماض
92.	Gələcək zamanda olan feil	مُسْتَقْبَل فعل
93.	Feilin inkarı	نفي الفعل
94.	Təsirli feil	الفعل المتّعدّي
95.	Təsirsiz feil	الفعل اللازم
96.	Ön qoşma(lar)	حرف (حروف) الجرّ
97.	Bağlayıcı(lar)	حرف (حروف) العطف
98.	Ədat(lar)	أداة (أدوات)
99.	Sual ədatları	أدوات الإستفهام
100.	İnkār ədat(lar)ı	أداة (أدوات) النفي
101.	Uzlaşan təyini söz birləşməsi	المُتطابِقَة التّعینيّة العبارة
102.	Uzlaşma	مطابقة
103.	Təyinlənən (isim)	، المنعوت الموصوف
104.	Sözbirləşməsi	عِبَارَة لُفْظِيّة
105.	İzafət	الإضافة
106.	Sadə izafət	الإضافة البسيطة
107.	Çoxtərəfli izafət	الإضافة الكثيرة الجوانب
108.	Mübtəda	مُبْتَدَأ
109.	Xəbər	خبر
110.	Tamamlıq	مفعول به
111.	İsmi cümlə	جملة اسمية

112.	Feili cümlə	جملة فعلية	120.	Hallandır	صَرَفَ أَعْرَبَ،
113.	Tabeli mürəkkəb cümlə	جملة مُرَكَّبَةٌ تَابِعَةٌ	121.	Müxtəlif mənalər	المَعَانِي الْمُخْتَلِفَةُ
114.	Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة مفعولاً به	122.	Təyin et	عَيَّنَ
115.	Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الواقعة ظرف الزمان الجملة	123.	Göstər, işarə et	أَشِيرَ
116.	İşlənmə	إِسْتِغْمَالٌ	124.	Variant, bənd	بُنْدٌ (بنود)، شكل (أشكال)،
117.	İfadə	رَة، عِبَاثَتٌ (تَعَابِيرٌ) لَفْظِي	125.	Uyğun, münasib	نوع (أنواع)
118.	İşlənmiş	مُسْتَعْمَلٌ			مُوافِقٌ، مُناسِبٌ
119.	Tamamla	أَكْمَلُ			

FARS DİLİ

FONETİKA

Səs və hərf: sait səslər (uzun və qısa saitlər). Diftong. Samit səslər. ك (kaf) və ق (qaf) hərfələri ا, او, و saitlərindən

və həmçinin ou diftonqundan əvvəl gələrkən ك hərfinin “komissiya” sözünün ilk hərfi (ک) kimi, ق hərfinin isə “qaz” sözündəki (ق) kimi tələffüz olunması. Qalan bütün məqamlarda (ک) və (ق) səslərini bildirməsi.

Səs-hərf münasibətləri. Fars hərfələri ilə yazılan sözlərin tərkibində hərfi işarəsi olan səslər, yəni yazılan hərfələr və hərfi işarəsi olmayan ə, e, o səsləri. Sözdə hərfələrlə səslərin kəmiyyəti.

Bəzi hərfələrin bir neçə səsi bildirməsi (məsələn: و - o, u, v, ou) və əksinə bir neçə hərfin eyni səsi bildirməsi: (məsələn: z səsinin hərfi işarələri: ز (zal) - ز (ze) - ض (zad) - ظ (za). Bəzi hərfələrin həm sait, həm də samit səsləri bildirməsi (məs. ه (ha) h, e - و (vav) o, u, v, ou - ی (ye) i, y hərfələri).

Fars dilində işlənən "təşdid", "tənvin" və "həmzə" işarələri. ع (eyn) hərfinin saitdən əvvəl tələffüz olunmaması. Bəzi sözlərdə خ (xe) ilə و ələfin arasında yazılan و (vav) hərfinin tələffüz olunmaması. (Məsələn: خواهر - خواندن - خواهش). Vurgu. Heca. Hecada transkripsiyanın nəzərə alınması.

LEKSİKA

Sözlərin ifadə etdiyi mənələrə görə təsnifi: əşya adları, ümumi və xüsusi ad bildirən sözlər (isim); əlamət, rəng və keyfiyyət bildirən sözlər (sifət); kəmiyyət, sıra bildirən sözlər (say); iş, hal, hərəkət bildirən sözlər (feil); hərəkətin icrasının zamanını, məkanını, tərzini və s. xüsusiyyətlərini bildirən sözlər (zərf). Sadə, düzəltmə (ön və son şəkilçilərlə düzələn sözlər) və mürəkkəb sözlər. Sinonim, omonim, antonim sözlər.

QRAMMATİKA MORFOLOGİYA

NİTQ HİSSƏLƏRİ:

İsim. İsmə verilən suallar. İsmnin mənacə növləri. Konkret, mücərrəd, ümumi və xüsusi, cəm və toplu isimlər. İsmnin kəmiyyət kateqoriyası: İsimlərin fars dilinə mənsub ها (ha), ان (an) cəm şəkilçiləri ilə cəmlənmə qaydaları. ان (an) cəm şəkilçisi ilə cəmlənən sözlərin oxunuş və yazılış qaydaları. İsmnin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb isimlərin tərkib hissələri. Azərbaycan dilindəki ismin hallarının fars dilində qarşılığı və ifadə qaydaları. Yiyəlik halın fars dilində verilməsində əsasən izafət tərkibindən (məs. tələbənin kitabı - کتاب دانشجو), yönlük halda به (be) ön qoşmasından, təsirlik halda را (ra) son qoşmasından, yerlik halda در (dər), çıxışlıq halda از (əz) ön qoşmalarından istifadə olunması. Fars dilində qoşma kimi işlənən bəzi sözlər.

(Məs: سر - پشت - پیش - پهلو - نزد - جلو və s.).

İsmnin mənsubiyyət kateqoriyası. Mənsubiyyət şəkilçiləri. İsmnin xəbərlilik kateqoriyası. Xəbər şəkilçilərinin oxunuş və yazılış qaydaları.

Sifət. Sifətə verilən suallar. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri. Adı, müqayisə (تر - (tər)) və üstünlük (ترين - (tərin)) dərəcəsi.

Say. Saya verilən suallar. Sayın mənacə növləri. Miqdar sayları, sıra sayları. Sıra saylarının م (om), مین (omin), می

(omi) şəkilçiləri ilə əmələ gəlməsi. Vaxtın saat və dəqiqələrlə ifadə qaydaları.

Əvəzlik. Əvəzliyin mənacə növləri. Şəxs əvəzlilikləri, işarə əvəzlilikləri, sual əvəzlilikləri, qeyri-müəyyən əvəzliliklər, qayıdış əvəzlilikləri, təyini əvəzliliklər. Üçüncü şəxsin tək və cəmində işlənən sinonim şəxs əvəzlilikləri.

Feil. Məsdər və onun şəkilçiləri.

Feil əsasının alınma qaydası. Feilin keçmiş zaman formaları: şühudi keçmiş ماضی مطلق (mazi-ye motləq) və bitməmiş keçmiş ماضی استمراری (mazi-ye estemrari) zaman formalarının təsdiq və inkar forması. Keçmiş zaman feili sifətinin əmələ gəlmə qaydası. Nəqli keçmiş ماضی نقلی (mazi-ye nəqli) və uzaq keçmiş ماضی بعید (mazi-ye bəid) zamanlarının təsdiq və inkarı. Feili bağlama. Feilin indiki zamanı زمان حال (zəman-e hal) və onun təsdiq və inkarı. İndiki zamanın işlənmə yerindən asılı olaraq, həm də onun Azərbaycan dilindəki qeyri-qəti gələcək zamanı bildirməsi. Feilin qəti gələcək zaman forması مستقبل (mostəğbəl). Qeyri-qəti və qəti gələcək zaman formalarının təsdiq və inkarı.

Zərf. Zərfin mənacə növləri: zaman, məkan, miqdar və tərz - hərəkət zərfləri. İnkər və oxşarlıq bildirən zərflər. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər.

Qoşma. به (be), با (ba), در (dər), از (əz), برای (bəra-ye...), مانند (manənd-e...), مثل (mesl-e...) önqoşmaları və را (ra) sonqoşması. Önqoşma kimi işlənən sözlər - söz-qoşmalar: نزد (nəzd), پیش (piş), رو (ru), پهلو (pəhlu), پشت (pošt), سر (sər) və s.

Bağlayıcı. Bağlayıcıların quruluşca növləri. Sadə və mürəkkəb bağlayıcılar.

SİNTAKSİS

Söz birləşmələri. Təyini söz birləşmələri: izafət vasitəsilə əmələ gələn söz birləşmələri, yanaşma əlaqəsi ilə əmələ gələn söz birləşmələri. İzafət tərkibi. İzafət tərkibinin yalnız iki tərəfdən ibarət olması. Məs:

حکایت جالب - اتاق بزرگ - دانش آموزان ممتاز

Cümlə. Cümlə üzvləri: baş üzvlər - mübtəda, xəbər; ikinci dərəcəli üzvlər - təyin, tamamlıq (vasitəli, vasitəsiz), zərflilik. Sadə cümlə. Müxtəsər və geniş cümlə. Sual cümlələri. Mürəkkəb cümlə. Tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Kərimov. Fars dili. 1-ci sinif. - Bakı, 2023.
2. A.Kərimov. Fars dili. 2-ci sinif. - Bakı, 2023.
3. A.Kərimov. Fars dili. 3-cü sinif. - Bakı, 2024.
4. A.Kərimov. Fars dili. 4-cü sinif. - Bakı, 2024.
5. T.Seyidov. Fars dili. 5-ci sinif, 1993.
6. H.Mahmudov, T.Seyidov, R.Axundov. Fars dili. 6-cı sinif, 1991.
7. A.Ələkbərova, M.Məmmədova. Fars dili. 7-ci sinif, 1991.
8. A.Ələkbərova, S.Hüseynli. Fars dili. 8-ci sinif, 1993.
9. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. Fars dili. 9-cu sinif, 1993.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Fars dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. - Bakı. 2019.

Русский язык

Программа составлена по предметному куррикулуму в соответствии с результатами обучения на основе учебников для V-IX классов.

Куррикулум охватывает учебный материал по 4-м содержательным линиям (“Аудирование и говорение”, “Чтение”, “Письмо”, “Языковые правила”), определяющим предметный куррикулум по русскому языку. На экзамене не проверяются знания и умения по первой содержательной линии “Аудирование и говорение”, а также по некоторым подстандартам содержательных линий “Чтение”, “Письмо”.

Программа охватывает материал для реализации требований подстандартов 3-х содержательных линий (“Чтение”, “Письмо”, “Языковые правила”), который представлен текстом и заданиями к нему как закрытого, так и открытого типа. Он предполагает проверку умения применять полученные знания в систематизированном виде; анализировать, исследовать, сопоставлять, обосновывать, комментировать; связывать различные понятия; определять соответствия, различия, выражать мысли в схемах и таблицах, делать соответствующие выводы.

По содержательной линии “Чтение”, в основном, демонстрируются следующие умения: определять основную мысль текста и комментировать её, выражать своё отношение, опираясь на факты и аргументы; делить текст на содержательные части, различать и озаглавливать их, демонстрировать усвоение содержания и структуры текста, расширять текст, учитывая связь между его составными частями, уточнять значение незнакомых слов и выражений, а также слов, употреблённых в прямом и переносном смысле в соответствии с контекстом; определять лексические особенности синонимов, антонимов и терминов, использованных в тексте, составлять различные виды планов (сложный, цитатный); демонстрировать богатство словарного запаса.

По содержательной линии “Письмо” демонстрируются следующие умения: отличать тексты различных типов речи и составлять связный текст по заданной теме, соблюдая логическую связь между частями текста; использовать в работе цитаты, факты и жизненные наблюдения, демонстрируя навыки связной речи и применяя языковые правила.

В отличие от других содержательных линий по линии “Языковые правила” можно проверить требования реализации всех подстандартов. По этой линии демонстрируются знания и умения по нижеследующим темам:

ФОНЕТИКА. ГРАФИКА. ОРФОЭПИЯ. ОРФОГРАФИЯ.

Звуки речи. Гласные и согласные звуки. Согласные твёрдые и мягкие, звонкие и глухие (озвончение и оглушение).

Обозначение звуков на письме. Алфавит. Обозначение мягкости согласных на письме. Двойная роль букв *е, ё, ю, я*. Слог, слоговое деление.

Литературные нормы произношения. Фонетический разбор слова.

Правописание проверяемых и непроверяемых гласных и согласных в корне; функции и правописание *ъ* и *ь* знаков.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ. ФРАЗЕОЛОГИЯ.

Слово и его лексическое значение. Способы объяснения лексического значения. Однозначные и многозначные слова. Прямое и переносное значение слова.

Синонимы. Антонимы. Омонимы.

Исконно русские и заимствованные слова. Общеупотребительные и необщеупотребительные слова (общая характеристика). Профессионализмы. Диалектизмы. Устаревшие и новые слова (неологизмы).

Устойчивые сочетания слов (фразеологизмы).

Типы речи.

МОРФЕМИКА. ОРФОГРАФИЯ.

Морфема – наименьшая значимая часть слова. Значимые части слова: приставка, корень, суффикс, окончание. Основа слова. Изменение и образование слов (формы слова и однокоренные слова).

Чередование гласных в корне (буквы *о-а* в корнях *-лаг-*, *-лож-*, *-раст-/раиц-*, *-рос-*, *-кас-*, *-кос-*; буквы *е-и* в корнях *-бир-* – *-бер-*, *-пир-* – *-пер-*, *-дир-* – *-дер-*, *-тир-* – *-тер-*, *-мир-* – *-мер-*, *-жиг-* – *-жег-* (*-жёлг-*), *-стил-* – *-стел-* и др.) и согласных (*г-ж-з*; *к-ч-ц*; *д-ж-жд*; *т-ч-щ*; *ск-ст-ш*; *х-ш*; *з-ж*; *с-ш*; *б-бл*; *п-пл*; *м-мл* и др.). Беглые гласные. Правописание гласных и согласных в приставках. Неизменяемые и изменяемые приставки. Буквы *-з(-с)* на конце приставок. Многозначные приставки *пре-* – *при-*. Буквы *-и, -ы* после *ц*; *-о, -е* после шипящих и *ц* в корнях, суффиксах и окончаниях. Морфемный разбор слова.

МОРФОЛОГИЯ. ОРФОГРАФИЯ.

Части речи. Понятие о частях речи. Самостоятельные, служебные и особая части речи. Грамматические признаки частей речи. Изменяемые (склоняемые и спрягаемые) и неизменяемые части речи.

Самостоятельные части речи.

Имя существительное как часть речи. Имена существительные собственные и нарицательные, одушевлённые и неодушевлённые. Род (м., ж., ср., общий) и число имён существительных. Имена существительные, имеющие форму только единственного или только множественного числа. Три склонения имён существительных. Правописание гласных в падежных окончаниях существительных в единственном и множественном числе, а также в существительных на *-ия, -ий, -ие*. Разносклоняемые и

несклоняемые имена существительные. Правописание суффиксов имён существительных (*-ек/-ик-*; *-чик/-щик-*); правописание гласных *о* и *е* после шипящих. **Не** с существительными. Морфологический разбор.

Имя прилагательное как часть речи. Разряды имён прилагательных. Имена прилагательные полные и краткие. Степени сравнения имён прилагательных. Род, число и падеж прилагательных, правописание гласных в падежных окончаниях. Окончание имён прилагательных после шипящих и *ц*. Одна и две буквы *н* в суффиксах прилагательных (*-н-*; *-ан-*, *-ян-*, *-ин-*; *-енн-*, *-онн-*). Суффиксы имён прилагательных *-к-*, *-ск-*. **Не** с прилагательными. Морфологический разбор.

Имя числительное как часть речи. Простые, сложные и составные числительные. Разряды количественных числительных: целые, дробные и собирательные. Порядковые числительные. Правописание и склонение числительных. Морфологический разбор.

Местоимение как часть речи. Разряды местоимений: личные, возвратное местоимение **себя**, вопросительные, относительные, неопределённые, отрицательные, притяжательные, указательные, определительные. Правописание местоимений. Морфологический разбор.

Глагол как часть речи. Неопределённая форма глагола (инфинитив). Переходные и непереходные, возвратные глаголы. Глаголы совершенного и несовершенного вида. Наклонение глагола, изменение по временам. Спряжение. Разноспрягаемые и особо спрягаемые глаголы. Правописание *ь* в разных формах глагола. Правописание безударных личных окончаний глаголов. Правописание гласных в суффиксах глаголов (*-ыва-/ива-*, *-ова-/ева-*). Безличные глаголы. **Не** с глаголами. Морфологический разбор.

Причастие как особая форма глагола. Действительные и страдательные причастия. Действительные причастия настоящего и прошедшего времени. Страдательные причастия настоящего и прошедшего времени. Образование причастий и правописание суффиксов. Склонение причастий. Причастный оборот, выделение его запятыми. Причастия и отглагольные прилагательные, их разграничение.

Одна и две буквы *н* в суффиксах полных и кратких страдательных причастий прошедшего времени. Слитное и раздельное написание **не** с причастиями. Морфологический разбор.

Деепричастие как особая форма глагола. Деепричастие совершенного и несовершенного вида, их образование. Запятыя при деепричастии и деепричастном обороте. Правописание **не** с деепричастиями. Морфологический разбор.

Наречие как часть речи. Смысловые группы наречий. Степени сравнения наречий на *о*, *е*, образованных от качественных прилагательных. Слитное и раздельное написание **не** с наречиями на *-о* и *-е*. Правописание **не** и **ни** в отрицательных наречиях. Одна и две буквы *н* в наречиях. Буквы *о* и *а* на конце наречий. Дефис между частями слова в наречиях. Слитное и раздельное написание приставок в наречиях, образованных от существительных и количественных числительных. Морфологический разбор.

Служебные части речи.

Предлог как часть речи. Употребление предлогов. Непроизводные и производные предлоги. Простые, сложные и составные предлоги. Отличие производных предлогов от других частей речи.

Слитное и раздельное написание производных предлогов.

Союз как часть речи. Простые и составные союзы. Сочинительные и подчинительные союзы.

Слитное написание союзов **также**, **тоже**, **чтобы**, **зато**.

Частица как часть речи. Разряды частиц по значению: формообразующие, модальные (смысловые), отрицательные. Отрицательные частицы **не** и **ни**. Отличие частиц **не** и **ни** от приставок **не-** и **ни-**.

Раздельное и дефисное написание частиц.

Особая часть речи.

Междометие. Производные и непроизводные междометия. Образование и правописание междометий. Знаки препинания при них. Звукоподражательные слова и их отличие от междометий.

СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦИЯ.

Словосочетание и предложение как основные синтаксические единицы.

Словосочетание. Строение и грамматическое значение словосочетаний. Виды словосочетаний (именные, глагольные, наречные). Связь слов в словосочетании. Способы синтаксической связи (согласование, управление, примыкание). Неделимые словосочетания; сочетания слов, не являющиеся словосочетаниями.

Предложение. Общая характеристика. Виды предложений по цели высказывания и интонации, по наличию второстепенных членов, по количеству грамматических основ, по составу грамматической основы.

Простое предложение.

Главные члены предложения. Подлежащее и способы его выражения. Типы сказуемых по составу: простое и составное (глагольное и именное). Тире между подлежащим и сказуемым.

Второстепенные члены предложения. Дополнение (прямое и косвенное). Определение (согласованное и несогласованное). Приложение. Виды обстоятельств.

Односоставные предложения. Предложения с главным членом – сказуемым (определённо-личные, неопределённо-личные, обобщённо-личные, безличные предложения). Односоставные предложения с главным членом – подлежащим (назывные предложения). Неполные предложения.

Предложения с однородными членами. Однородные члены предложения, связанные союзами и интонацией. Обобщающие слова в предложениях с однородными членами и знаки препинания при них.

Слова, грамматически не связанные с членами предложения. Предложения с обращениями и вводными конструкциями. Знаки препинания при них.

Предложения с обособленными членами. Обособление определений и приложений. Обособление обстоятельств.

Предложения с уточняющими обособленными членами.

Предложения с прямой и косвенной речью. Диалог. Знаки препинания при оформлении диалога и прямой речи.

Сложное предложение. Виды сложных предложений: союзные и бессоюзные предложения (общая характеристика).

Сложносочинённые предложения. Смысловые отношения между частями предложения. Знаки препинания в сложносочинённых предложениях.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. С. Абрамова, Б. Багирлы. Русский язык. 5 класс. – Баку, 2024.
2. Ч. Бедалов, Н. Бедалова, О. Горина, С. Меликова. Русский язык. 6 класс. – Баку, 2021.
3. С. Абрамова. Русский язык. 6 класс. – Баку, 2021.
4. М. Мустафаева, С. Абрамова. Русский язык. 7 класс. – Баку, 2022.
5. М. Мустафаева, С. Абрамова. Русский язык. 8 класс. – Баку, 2019.
6. С. Абрамова. Русский язык. 9 класс. – Баку, 2024.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. “Задания для оценивания” по русскому языку для 5-9 классов. Приложение к 1-ому номеру журнала “Абитуриент”. – Баку, 2025.
2. Русский язык. Пособие. ГЭЦ. – Баку, 2025.
3. Русский язык. Сборник тестов для 9-го класса. Приложение к 1-му номеру журнала “Абитуриент”. – Баку, 2025.
4. Книга “20 вариантов испытательных экзаменов” (в соответствии с моделью выпускного экзамена по уровню общего среднего (9-летнего) образования) по предмету “Русский язык”. – Баку, 2024.

В помощь ученикам! ОРФОЭПИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

Алфавит, алфавитный, аналог, аргумент, ателье [тэ].

Балуешь (балу́ю), балуясь (балу́я), была́, было́; не́ был (не́ была́).

Вероиспове́дание, взята́, воро́та, вы́здороветь (вы́здоровеешь).

Газопрово́д, гипоте́за.

Дала́, да́ли; не́ дал, не́ дало, не́ дали (не да́л, не да́ло, не да́ли – доп.), двйжимый, диспансе́р, добе́ла, до́бра (будьте до́бры), до́бывча, до́говор, до́ска (у до́ски, на до́ску), до́ смерти, до́су́г.

Ере́тик.

Жалюзи́, жи́ла, жи́ло, жи́ли; не́ жил, не́ жило, не́ жили (не жи́л, не жи́ло, не жи́ли – доп.).

Зави́дно, зави́дный, заржа́вёт, заржа́вевший, звони́ть (звони́шь, звони́т).

Изобрете́ние, индуст́рия, инже́нер (инже́неры), й́скра, искри́ться.

Катало́г, каучу́к, кашне́ [нэ], кварта́л, киломе́тр, кладова́я, кле́тчатый, коне́чно [шн], краси́вее, ку́хонный.

Лы́жня.

Магази́н, медикаме́нты, ме́льком, миллиме́тр, моде́ль [дэ], музе́й [з’].

Наме́рение, нача́вший, нача́ть (нача́л, нача́ла, нача́ли), нача́ться (начался́, началась), нача́тый, нефтепрово́д.

Обеспе́чение, облеги́ть, облеги́т, офице́ры.

Партёр [тэ], плато́, повто́рит, подня́вший, по́днятый, подо́лгу, по́нять (по́нял, по́няла), по́нявший, по́нятый, портфе́ль, пра́вы, прибыв́ший, приня́та.

Ржа́вёт, ржа́вея, руководи́т.

Сантиме́тр, сви́тер [тэ], си́лос, скворе́чник [шн’], ску́чный [шн], создана́, сре́дства, ста́туя, столя́р.

Текст [т’], те́ма [т’], те́ннис [тэ], те́рмин [т’], то́рты, ту́фля.

Углуби́ть (углуби́т), упрости́ть (упрости́т).

Фарфо́р.

Ха́ос, хло́пок (растение), хода́тайство, хода́тайствовать,

Це́мент.

Че́рная, что [шт], что́бы [шт].

Ша́рфы (ша́рфов), шине́ль [н’], шоссе́ [сэ], шофе́р, шофе́ры.

Ша́вель.

Экспе́рт.

Яйчи́ца [шн’].

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

Белая ворона – о человеке, который резко отличается от других.

Биться как рыба об лёд – тщетно, напрасно стараться что-либо сделать.

Бросать деньги на ветер – тратить, расходовать деньги зря, безрассудно.

Бросать слова на ветер – говорить без пользы или необдуманно.

Бросить перчатку – вступить в борьбу; вызвать на борьбу, спор, дискуссию.

Ветер в голове – о легкомысленном, несерьёзном человеке.

Взять себя в руки – собраться, успокоиться.

Вогнать в краску – смутить.

Выносить сор из избы – 1. Разглашать ссоры, склоки, дразни, происшедшие в семье или между близкими людьми. 2. Разглашать где-то или кому-то то, что касается узкого круга лиц и чего не должны узнать другие.

Вырасти в глазах – приобрести уважение, признание у кого-либо.

Глаз не оторвать (не отвести) – пристально, не отрываясь, смотреть на кого-либо, на что-либо.

Гора с плеч свалилась – наступило полное облегчение после избавления от забот, тревог, тяжёлых обязанностей.

Держать нос по ветру – в зависимости от обстоятельств, изменяющихся условий менять свои взгляды, убеждения; приспосабливаться к обстоятельствам.

Жар загребать чужими руками – пользоваться в своих корыстных целях результатами чужого труда.

Заговаривать зубы – посторонними разговорами отвлекать от главного.

Задирать нос – зазнаваться, задаваться.

Заложить основы (фундамент) – создавать то, что является исходным, основным для чего-либо.

Затаить дыхание – сосредоточенно, напряженно вслушиваясь; испугавшись, с большим интересом, вниманием.

Играть первую скрипку – быть главным в каком-то деле, занимать ведущее, главенствующее положение.

Как курица лапой – писать неразборчиво, неряшливо, некрасиво.

Кормить обещаниями – часто обещать что-либо и не выполнять обещанного.

Лёгко на подъём – 1. С лёгкостью, с охотой трогается с места, выезжает, выходит куда-либо. 2. С лёгкостью, охотно принимается за что-либо, идёт на что-либо.

Лить как из ведра – о сильном дожде.

Морочить голову – 1. Дурачить, намеренно вводить в заблуждение. 2. Приставать с глупостями, с пустяками.

Надуть губы – обидеться.

На каждом шагу – повсюду, везде; постоянно, всегда.

Найти общий язык – добиться взаимопонимания, договориться.

Не в своей тарелке – 1. Быть в плохом настроении. 2. Быть не на месте, чувствовать себя неудобно, скованно.

Не по себе – 1. Нездоровится. 2. Неловко, неудобно.

Оставить с носом – оставить без того, на что рассчитывал, чего добивался.

Отбиться от рук – перестать слушаться.

Преодолевать, преодолевать себя – преодолеть в себе какое-то желание, состояние, чувство.

Подавать надежды – проявлять способности к чему-либо, обнаружить какие-либо задатки.

Приводить в чувства (в себя) – 1. Выводить из обморочного состояния, забытья, опьянения. 2. Заставлять опомниться, успокоиться, выводить из состояния задумчивости, растерянности.

Приложить руку – быть причастным, иметь отношение к чему-либо.

Приходить в себя (в сознание) – 1. Выходить из обморочного состояния. 2. Не чувствовать усталости. 3. Перестать волноваться.

Пуд соли съесть – очень хорошо знать кого-либо, прожить долгое время вместе, вместе перенести испытания.

Развесить уши – 1. Слушать с большим увлечением. 2. Заслушавшись, забыть о деле.

Руки опускаются – пропадает всякое желание, охота действовать, делать что-либо.

Себе на уме – скрытный, расчётливый, хитрый, заботящийся только о собственной выгоде.

Смотреть сквозь розовые очки – не замечать недостатков, идеализировать кого-либо, что-либо.

Совать нос – вмешиваться не в своё дело, в чужие дела.

Тяжёл на подъём – 1. С трудом, с неохотой трогается с места, выезжает, выходит куда-либо. 2. С трудом, с неохотой принимается за что-либо, идёт на что-либо.

Уши вянут – неприятно, противно слушать что-либо предельно глупое, нелепое, неприличное.

Хлопать ушами – 1. Слушать, не вникая, не понимая. 2. Не принимать никаких мер, относиться беспечно, беззаботно к чему-либо.

Чёрная кошка пробежала (между кем-то) – о возникшем взаимном недружелюбии, ссоре.

Язык проглотить – объедение, очень вкусно.

БЫСТРО	МЕДЛЕННО	МНОГО	МАЛО	ИСЧЕЗНУТЬ
Слома голову Во все лопатки Во весь дух Во весь опор Во всю прыть Со всех ног Без оглядки Очертя голову Высунув язык Дай Бог ноги Что есть мочи Что есть духу Что есть силы На всех парусах Как угорелый Со скоростью света Семимильными шагами Изо всех сил Одна нога здесь – другая там В один миг В два счёта В мгновенье ока Как на пожар	Через час по чайной ложке Черепашьим шагом Тянуть канитель Тянуть резину Тянуть волынку Тянуть кота за хвост Нога за ногу Как сонная муха	Куры не клюют Непечатый край Пруд пруди Тьма тьмущая Как звёзд на небе Видимо-невидимо Несть числа Счёту нет Хоть отбавляй	Кот наплакал Раз-два и обчёлся Малая толика С гулькинос С воробьинос Капля в море	Как ветром сдуло И след простыл Поминай как звали Как в воду канул Кануть в Лёту Только его и видели Кануть в вечность Как сквозь землю провалился Ищи ветра в поле Ищи-свищи
ОПЫТНЫЙ	НЕОПЫТНЫЙ	УМНЫЙ	ГЛУПЫЙ	НАЕДИНЕ
Стреляный воробей Видавший виды Тёртый калач Собаку съел	Желторотый птенец Молоко на губах не обсохло	Семи пядей во лбу Светлая голова Ума палата	Олух царя небесного Без царя в голове	Один на один С глазу на глаз Тет-а-тет
ОЧЕНЬ ДАЛЕКО	ОЧЕНЬ БЛИЗКО	БЕЗДЕЛЬНИЧАТЬ	ДУМАТЬ	МОЛЧАТЬ
У чёрта на куличках За тридевять земель На краю света Куда ворон костей не заносил	Рукой подать Под боком Не за горами Под носом В двух шагах Бок о бок	Бить баклуши Гонять лодыря Плевать в потолок Считать ворон Считать галок Валять дурака Сидеть сложа руки Палец о палец не ударять	Ломать голову Шевелить мозгами Шевелить извилинами Пораскинуть умом Раскинуть мозгами	Держать язык за зубами Играть в молчанку Прикусить язык Воды в рот набрать Проглотить язык Держать рот на замке
ПРЕУВЕЛИЧИВАТЬ	ЗАПОМНИТЬ	ОЧЕНЬ РАНО	ТЕМНО	ХВАЛИТЬ
Делать из мухи слона Сгущать краски	Зарубить на носу Мотать на ус	Ни свет ни заря Чуть свет	Ни зги не видно Хоть глаз выколи	Петь дифирамбы Превозносить до небес
ОБМАНЫВАТЬ	ГОВОРИТЬ ГЛУПОСТИ	ОЧЕНЬ ДАВНО	НЕИЗВЕСТНОСТЬ	СТРАШНО
Втирать очки Обвести вокруг пальца Кривить душой Вешать лапшу на уши Водить за нос Играть в кошки-мышки Морочить голову Лить колокола	Говорить вздор Молоть чепуху Молоть ерунду Нести околесицу Нести галиматью Пороть чушь Пороть чепуху	В незапамятные времена При царе Горохе	Вилами на воде писано Бабушка надвое сказала Одному Богу известно	Поджилки трясутся Душа в пятки уходит Мороз по коже Мурашки бегают по спине (по коже, по телу)

МАТЕМАТИКА

Программа составлена по предметному куррикулуму в соответствии с результатами обучения на основе учебников для V-IX классов.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЕ ЧИСЛА

Натуральные числа и их запись в десятичной системе счисления. Действия над натуральными числами. Свойства сложения и умножения. Округление многозначных чисел. Делимое и делитель числа. Деление нацело и деление с остатком. Признаки делимости чисел на 2; 3; 4; 5; 9; 10. Простые и составные числа. Разложение составного числа на простые множители. Взаимно простые числа. Наибольший общий делитель (НОД), наименьшее общее кратное (НОК).

Обыкновенные дроби. Правильные дроби, неправильные дроби. Основное свойство дроби. Сокращение дробей. Приведение дробей к общему (одинаковому) знаменателю. Сравнение обыкновенных дробей. Действия над обыкновенными дробями. Смешанные числа и действия над ними.

Нахождение части числа и числа по его части.

Десятичные дроби. Целая и дробная части десятичной дроби. Сравнение десятичных дробей. Действия над десятичными дробями. Периодическая десятичная дробь. Округление десятичных дробей. Обращение обыкновенной дроби в десятичную, десятичной дроби и периодической десятичной дроби в обыкновенную дробь. Совместные действия над обыкновенными, десятичными и периодическими десятичными дробями.

Понятие отрицательного числа. Противоположные числа. Целые числа. Действия над целыми числами. Взаимно обратные числа. Рациональные числа. Числовая ось. Изображение действительных чисел на числовой оси. Модуль (абсолютное значение) числа. Расстояние между двумя точками, расположенными на числовой оси. Иррациональные числа. Действительные числа. Сравнение действительных чисел. Действия над действительными числами. Целая и дробная части числа. Среднее арифметическое, среднее геометрическое.

ОТНОШЕНИЕ. ПРОПОРЦИЯ. ПРОЦЕНТ

Отношение. Пропорция и ее свойства. Прямо пропорциональные величины и их свойства. Обратные пропорциональные величины и их свойства. Деление числа в прямо и в обратно пропорциональном отношении с данными числами.

Процент. Выражение десятичной дроби в процентах. Выражение процента в виде обыкновенной и десятичной дроби. Нахождение процента от числа. Нахождение числа по его проценту. Выражение в процентах отношения двух чисел. Выражение изменения величин в процентах. Диаграммы.

РАЦИОНАЛЬНЫЕ ВЫРАЖЕНИЯ

Числовые выражения. Выражения с переменными. Сравнение значений выражений.

Степень с натуральным показателем и ее свойства.

Одночлен и его стандартный вид. Многочлен и его стандартный вид. Умножение и возведение в степень одночленов, умножение одночлена на многочлен, сложение, вычитание, умножение многочленов. Тождества и тождественные преобразования.

Формулы сокращенного умножения. Разложение многочлена на множители. Выделение полного квадрата в квадратном трехчлене.

Рациональные выражения. Сложение, вычитание, умножение, деление и возведение в степень рациональных выражений.

Тождественные преобразования рациональных выражений. Допустимые значения переменной в рациональных выражениях (ОДЗ).

КОРЕНЬ n -ОЙ СТЕПЕНИ.

ИРРАЦИОНАЛЬНЫЕ ВЫРАЖЕНИЯ.

СТЕПЕНЬ С РАЦИОНАЛЬНЫМ ПОКАЗАТЕЛЕМ

Квадратный корень. Арифметический квадратный корень. Свойства квадратного корня. Тождество $\sqrt{x^2} = |x|$. Вынесение множителя из-под знака корня и внесение множителя под знак корня. Преобразование выражений, содержащих квадратные корни.

Степень с целым показателем и ее свойства.

Стандартная форма числа.

Корень n -ой степени из действительного числа и его свойства. Степень с рациональным показателем и ее свойства. Сравнение степеней. Освобождение от иррациональности знаменателя дроби. Тождественные преобразования иррациональных выражений. Допустимые значения переменной в иррациональных выражениях (ОДЗ).

ИЗМЕРЕНИЕ. ЭЛЕМЕНТЫ СТАТИСТИКИ.

МНОЖЕСТВА. ЭЛЕМЕНТЫ ТЕОРИИ

ВЕРОЯТНОСТИ

Измерение величин. Различные единицы измерения одной и той же величины и связь между ними.

Сбор информации. Медиана, мода и наибольшая разность. Анализ информации. Группировка и представление информации.

Понятие множества. Конечное множество, бесконечное множество и пустое множество. Подмножество. Равные множества. Объединение, пересечение, разность множеств и их свойства. Диаграмма Эйлера-Венна. Число элементов объединения двух конечных множеств.

Понятие события. Достоверное событие, невозможное событие, случайное событие. Элементарные события. Независимые и зависимые события. Принципы сложения и умножения. Число возможных исходов. Число благоприятных исходов. Вероятность события. Решение задач на вычисление вероятности событий.

УРАВНЕНИЯ С ОДНОЙ ПЕРЕМЕННОЙ И

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧ ПРИМЕНЕНИЕМ

УРАВНЕНИЙ

Уравнение и его корни. Равносильные уравнения.

Линейное уравнение с одной переменной и уравнения, приводимые к нему. Решение задач применением линейных уравнений с одной переменной.

Квадратное уравнение. Неполные квадратные уравнения. Формула корней квадратного уравнения. Теорема Виета и обратная ей теорема. Разложение квадратного трехчлена на множители. Уравнения, приводимые к квадратным уравнениям. Решение задач применением квадратных уравнений.

Рациональные уравнения. Простые иррациональные уравнения. Решение задач применением рациональных уравнений. Уравнения, содержащие переменную под знаком модуля (уравнения с модулем).

СИСТЕМА УРАВНЕНИЙ И РЕШЕНИЕ ЗАДАЧ ПРИМЕНЕНИЕМ СИСТЕМЫ УРАВНЕНИЙ

Линейное уравнение с двумя переменными. Система линейных уравнений с двумя переменными и методы ее решения. Равносильные системы уравнений. Исследование существования корней системы линейных уравнений с двумя переменными. Система уравнений с двумя переменными, одно из которых линейное, а другое второй степени и система уравнений, оба уравнения которой второй степени. Решение задач применением системы уравнений.

НЕРАВЕНСТВА

Числовые неравенства и их свойства. Сложение и умножение числовых неравенств. Числовые промежутки. Объединение и пересечение числовых промежутков. Решение линейных неравенств с одной переменной. Равносильные неравенства. Двойные линейные неравенства. Система линейных неравенств с одной переменной и совокупность систем линейных неравенств с одной переменной.

Рациональные неравенства. Решение неравенств методом интервалов. Неравенства, содержащие переменную и под знаком модуля (неравенства с модулем). Квадратные неравенства.

ФУНКЦИИ И ГРАФИКИ

Прямоугольная система координат. Понятие функции. Область определения и множество значений функции. Способы задания функции. График функции. Линейная функция и ее график. Взаимное расположение графиков линейных функций. Функции $y = ax^2 + bx + c (a \neq 0)$,

$$y = \frac{k}{x} (k \neq 0), y = \sqrt{x}, y = |x|, y = x^3 \text{ и их графики.}$$

Преобразование графиков.

ПРОСТЫЕ ГЕОМЕТРИЧЕСКИЕ ФИГУРЫ

Точка, прямая и плоскость. Отрезок. Сравнение отрезков. Действия над отрезками. Луч. Противоположные лучи. Угол. Градусная мера угла. Виды углов. Сравнение углов. Биссектриса угла. Смежные и вертикальные углы.

Взаимное расположение двух прямых. Параллельные прямые. Свойства углов, полученных при пересечении двух параллельных прямых секущей. Признаки параллельности прямых. Свойства параллельных прямых.

Перпендикулярные прямые. Расстояние от точки до прямой, расстояние между двумя параллельными прямыми. Аксиомы планиметрии. Углы,

соответственные стороны которых параллельны. Углы, соответственные стороны которых перпендикулярны.

ОКРУЖНОСТЬ И КРУГ

Окружность, круг, дуга окружности. Круговой сектор и круговой сегмент. Длина окружности, длина дуги окружности. Число π . Взаимное расположение прямой и окружности: касательная и секущая. Свойства касательных и секущих. Углы между касательными и секущими, проведенными к окружности. Центральный угол. Вписанный угол. Свойства хорд и секущих в окружности. Взаимное расположение двух окружностей.

ТРЕУГОЛЬНИКИ

Треугольник и его основные элементы. Сумма внутренних углов треугольника. Внешний угол треугольника. Свойство внешнего угла треугольника. Сумма внешних углов треугольника. Соотношения между сторонами и углами треугольника. Периметр треугольника. Виды треугольника. Медиана, биссектриса, высота треугольника. Неравенство треугольника. Свойства медиан и биссектрис треугольника.

Конгруэнтные треугольники. Признаки конгруэнтности треугольников. Свойства равнобедренного и равностороннего треугольников.

Прямоугольный треугольник и его элементы. Тригонометрические отношения в прямоугольном треугольнике. Свойство катета, лежащего против угла в 30° . Теорема Пифагора. Перпендикуляр и наклонная. Проекция наклонной. Соотношение между высотой, опущенной на гипотенузу в прямоугольном треугольнике, и отрезками, на которые эта высота делит гипотенузу. Соотношение между катетом, гипотенузой и проекцией этого катета на гипотенузу в прямоугольном треугольнике.

Окружность, вписанная в треугольник и окружность, описанная около треугольника. Выражение радиусов вписанной и описанной окружностей через сторону треугольника.

ЧЕТЫРЕХУГОЛЬНИКИ И МНОГОУГОЛЬНИКИ

Ломанная. Замкнутая ломанная. Многоугольники. Выпуклый многоугольник. Сумма внутренних и внешних углов выпуклого многоугольника. Правильные многоугольники. Окружность, вписанная в правильный многоугольник и окружность, описанная около правильного многоугольника.

Четырехугольник и его основные элементы. Выпуклый четырехугольник. Сумма внутренних и внешних углов выпуклого четырехугольника. Параллелограмм, свойства и признаки параллелограмма. Прямоугольник, ромб, квадрат и их свойства.

Теорема Фалеса. Свойство средней линии треугольника.

Трапеция и ее средняя линия.

Окружность, вписанная в четырехугольник и окружность, описанная около четырехугольника.

ПЛОЩАДИ ФИГУР

Понятие площади. Площадь прямоугольника, квадрата, параллелограмма, треугольника, ромба, трапеции и произвольного многоугольника. Площадь круга и его частей.

МЕТОД КООРДИНАТ. ДВИЖЕНИЕ. ПОДОБИЕ

Прямоугольная система координат на плоскости.

Координаты середины отрезка. Формула расстояния между двумя точками. Уравнение окружности. Уравнение прямой, проходящей через две точки.

Центральная симметрия и осевая симметрия. Поворот.

Преобразование фигур. Преобразование подобия. Пропорциональные отрезки. Подобные треугольники. Признаки подобия треугольников. Подобие прямоугольных треугольников.

МНОГОГРАННИКИ, ИХ ПЛОЩАДИ И ОБЪЕМ

Прямоугольный параллелепипед, куб, их объемы и площади поверхностей.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. 3. Исаев, М. Магеррамов, М. Керимов, Г. Гусейнзаде, В. Мусаев, А. Абдуллаев. Математика 5 (1-я и 2-я части) – Баку, 2024.
2. 3. Исаев, М. Магеррамов, Г. Гусейнзаде, А. Абдуллаев. Математика 6 (1-я и 2-я части) – Баку, 2025.
3. 3. Исаев, М. Магеррамов, Г. Гусейнзаде, А. Абдуллаев, С. Исмаилова, И. Махаров. Математика 7 (1-я и 2-я части) – Баку, 2026.

4. Н. Гахраманова, М. Керимов, И. Гусейнов. Математика 8 – Баку, 2023.

5. Н. Гахраманова, М. Керимов, И. Гусейнов. Математика 9 – Баку, 2024.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. “Математика” пособие. Приложение к 1-ому номеру журнала “Абитуриент” – Баку, 2025.
2. Математика. Книги “Задания для оценивания” для 5-9-классов. Приложение к 1-ому номеру журнала “Абитуриент” – Баку, 2025, 2026.
3. Математика. Сборник тестов. (для готовящихся к выпускному экзамену по уровню общего среднего (9-летнего) образования) Приложение к 1-ому номеру журнала “Абитуриент” – Баку, 2025.
4. Книга “20 вариантов испытательных экзаменов” (в соответствии с моделью выпускного экзамена по уровню общего среднего (9-летнего) образования) по предмету “Математика”. – Баку, 2026.

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК

(английский, немецкий, французский)

Программа составлена на базе учебных материалов V-IX классов.

В 2026/2027-ом учебном году на экзамене по предмету “Иностранный язык” будут проверяться знания и умения по подстандартам, определённым 3-я содержательными линиями (“Аудирование”, “Чтение” и “Письмо”) из 4-х (“Аудирование”, “Говорение”, “Чтение” и “Письмо”). Из-за отсутствия определённых средств для проверки требований подстандартов по содержательной линии “Говорение”, использование заданий, относящихся к данной содержательной линии, считается нецелесообразным.

По содержательной линии “Аудирование” проверяются, в основном, навыки отвечать на простые вопросы при обращениях:

- Последовательно выполнять задания по теме обращения;
- Определять основную мысль прослушиваемого текста;

- Воспринимать новую информацию в прослушиваемом тексте и т.д.

По содержательной линии “Чтение”, в основном, проверяются следующие знания и умения:

- Определять главную идею текста;
- Объяснять грамматические и семантические особенности слов и выражений;
- Различать все части текста;
- Выбирать и группировать основные факты и события в тексте и т.д.

По содержательной линии “Письмо” проверяются, в основном, следующие знания и умения:

- Составлять предложения, связывая данные слова и грамматические признаки;
- Описывать различные предметы и события;
- Правильно писать предложения с различными конструкциями;
- Умение писать короткие тексты и т.д.

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

ФОНЕТИКА (PHONETICS)

Звуковой и буквенный состав английского языка. Соотношение звуков и букв. Случаи несовпадения звукового и буквенного состава в словах. Правила чтения букв и буквосочетаний. Долгие и краткие гласные звуки. Монофтонги и дифтонги. Глухие и звонкие согласные звуки.

Открытые и закрытые слоги. Ударение.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ (LEXICS)

Лексическое и грамматическое значения слова. Типы слов по строению: простые, производные и сложные слова. Однозначные и многозначные слова. Синонимы (Synonyms). Антонимы (Antonyms).

Сочетание глаголов с предлогами и наречиями – Фразовые глаголы (Phrasal Verbs). (*She looked after the children while I was away. He turned off the light.*)

Словообразование (Word formation). Суффиксы, образующие существительные: *-er, -ment, -tion (-sion), -ness, -ity, -ing, -th, -dom, -ship, -i, -ian/-an, -ese, -ess, и т. д.*

Суффиксы, образующие прилагательные: *-less, -ful, -able, -y, -ly (a weekly newspaper, lovely, friendly, lonely, elderly, lively, cowardly), -ous, -ish* и префиксы *pre-, un-, in- (im-, il-, ir-) и т. д.*

Суффиксы, образующие числительные: *-teen, -ty, -th.*

Суффикс, образующий наречия: *-ly.*

МОРФОЛОГИЯ (MORPHOLOGY)

Имя существительное (The Noun). Основные грамматические признаки имён существительных. Собственные и нарицательные имена существительные. Классификация нарицательных существительных. Конкретные и абстрактные имена существительные. Собира-

тельные существительные. Вещественные существительные. Исчисляемые и неисчисляемые существительные.

Единственное и множественное число имён существительных. Существительные, употребляющиеся только в форме единственного числа; неисчисляемые – вещественные и абстрактные существительные.

Существительные, употребляющиеся только в форме множественного числа. Существительные, образующие форму множественного числа особым способом. Существительные, имеющие одинаковую форму как в единственном, так и во множественном числе (*a sheep-five sheep, a deer- three deer*).

Падежи имён существительных: общий падеж (*The Common Case*) и притяжательный падеж (*The Genitive / The Possessive Case*).

Образование притяжательного падежа существительных, обозначающих одушевлённые предметы. Употребление предлога *of* с одушевленными и неодушевленными существительными в притяжательном падеже. Образование притяжательного падежа некоторых неодушевлённых существительных, обозначающих время, названия городов и стран, времён года, месяцев, дней недели, звезд и планет.

Артикль (The Article). Неопределённый (*a, an*) и определённый (*the*) артикли. Основные случаи их употребления и отсутствия.

Имя прилагательное (The Adjective). Основные грамматические признаки прилагательных. Положительная (*Positive Degree*), сравнительная (*Comparative Degree*) и превосходная (*Superlative Degree*) степени

сравнения прилагательных. Образование и употребление сравнительной и превосходной степеней сравнения имён прилагательных. Прилагательные, образующие сравнительную и превосходную степени сравнения особым способом: *bad-worse-(the) worst; good-better- (the) best*.

Конструкции с союзами (*not*) *as ... as, not so ... as, than*.

Использование прилагательных после глаголов-связок (*Link verbs – be, become, seem, feel, smell, taste, look, appear, stay, get, grow, sound*) (*He looked happy. These flowers smell wonderful*).

Имя числительное (*The Numeral*). Количественные и порядковые числительные. Образование порядковых числительных.

Местоимение (*The Pronoun*). Разряды местоимений.

Личные местоимения (*Personal Pronouns*). Именительный (*The Nominative Case*) и объектный (*The Objective Case*) падежи.

Притяжательные местоимения (*Possessive Pronouns*). Зависимая (используемая с существительным – *my, your, his, her, its, our, their*) и абсолютная (используемая без существительного – *mine, yours, his, hers, its, ours, theirs*) формы.

Указательные местоимения (*Demonstrative Pronouns*): *this, that, these, those*.

Возвратные местоимения (*Reflexive Pronouns*): *myself, yourself himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*.

Неопределённые местоимения (*Indefinite pronouns*): *some, any* и их производные (*somebody, someone, something; anybody, anyone, anything*).

Употребление “*Some*” в вопросительных предложениях, выражающих просьбу или предложение (“*Can I have some oranges, please?*”, “*Would you like some juice?*”).

Употребление неопределённых местоимений (*many, much, little, a little, few, a few*).

Местоимения *every* и его производные (*everything, everyone, everybody*).

Употребление слов *a lot (of)*.

Вопросительные местоимения (*who, whom, what, whose, which*).

Определительные местоимения (*both (of), either (of), all (of), each (of)*).

Отрицательные местоимения (*neither of, no* и его производные (*no one, nobody, nothing*), *none (of)*).

Глагол (*The Verb*). Четыре основные формы глагола (*Basic Forms of the Verb*). Начальная форма глагола (*The Infinitive*); Форма прошедшего простого времени (*The Past Simple*); Причастие прошедшего времени (*The Past Participle*); Причастие настоящего времени (*The Present Participle*).

Глаголы *to be, to have* и *to do*.

Три из четырех групп времён глагола в изъявительном наклонении:

I. Простых времена (*Simple Tenses*);

1) Образование и употребление форм настоящего простого времени (*The Present Simple*).

2) Образование и употребление форм прошедшего простого времени (*The Past Simple*). Правильные и неправильные глаголы (*The Regular and Irregular Verbs*). Комбинация *used to + инфинитив* и её употребление.

3) Образование и употребление формы будущего простого времени (*The Future Simple*).

II. Длительные времена (*Continuous Tenses*);

1) Образование и употребление форм настоящего продолженного времени (*The Present Continuous*),

2) Образование и употребление форм прошедшего продолженного времени (*The Past Continuous*).

III. Совершенные времена (*Perfect Tenses*).

1) Образование и употребление форм настоящего совершенного времени (*The Present Perfect*).

Модальные глаголы (*The Modal Verbs*) и их эквиваленты: *can (could), may (might), must, to have to, to be able to, should*.

Модальные глаголы (*may, might, could, might not, may not*), выражающие предположение или вероятность (*I might see you again, who knows*).

Выражение передающие модальность. *To be about to (The bus is just about to leave.) To be due to (The meeting is due to take place on May 13. The train is due to leave in five minutes.)*.

Страдательный залог (*The Passive Voice*). Употребление временных форм *The Present Simple, The Past Simple, The Future Simple* в страдательном залоге.

Образование и употребление повелительного наклонения глагола (*The Imperative Mood*).

Неличные (неспрягаемые) формы глагола (*Non-Finite forms of the verb*).

Инфинитив (*The Infinitive*) *to read, to sit*). Отрицательная форма инфинитива (*not to read, not to sit*). Употребление инфинитива с частицей “*to*” после определенных глаголов (*to agree, can't afford, to choose, to decide, to deserve, to expect, to fail, to hope, to need, to offer, to plan, to promise, to want, to wish, would like*) и модальных выражений (*I promised to stay calm. The children are able to speak English*).

Использование *to + инфинитив* после прилагательных *too* и *enough*. (*Too + прилагательное + to + инфинитив; Enough + прилагательное + to + инфинитив. (The box is too heavy to carry. She is tall enough to reach the shelf.)*

Let, make + object + do something. (I made her tell the truth.)

Advise, allow, ask, encourage, expect, invite, tell, want, promise, teach, would like + object + to do sth. (He told me to bring my documents. I want him to help me.)

Герундий (*The Gerund*). (*going, writing, speaking*). Отрицательная форма герундия (*not writing, not going, not speaking*). Употребление герундия после определенных глаголов (*can't help, to enjoy, to imagine, to keep, to mind, to miss, to practise, to recommend, to risk, to suggest*) и предлогов (*The doctor suggested taking a long holiday. He is proud of getting good grades*).

Наречие (*The Adverb*). Вопросительные наречия (*when, where, how, why*); наречия места, времени, частоты и образа действия. Вопросительные наречия (*Interrogative adverbs*) (*when, where, how, why*). Наречия степени и меры (*Adverbs of degree and measure*). *Very, enough, too. (We lived there. They are here. When did you come? We always visit them. She spoke politely to the teacher. She ran fast enough to win the race.)*

Предлог (*The Preposition*). *In, on, at, next to, from, behind, between, opposite, in front of, around, round, by,*

with, without, under, of, out of, for, till, until, before, after, since, through, into, off, about.

Союз (The Conjunction). Сочинительные и подчинительные союзы (because, as, and, but, so, or, than, as...as, not as...as, if, before, after, since, when, that, while, neither...nor, either...or, both...and, not only...but also).

СИНТАКСИС (SYNTAX)

Соответствующее сочетание и употребление двух и более слов в языке. Словосочетание (Collocation). (Look at that colourful butterfly. There was a strong wind yesterday. She always walks too fast. She has visited her grandparents).

Простое предложение (The Simple Sentence). Виды предложений по цели высказывания: повествовательные предложения (The Declarative Sentences) (утвердительная и отрицательная формы), вопросительные предложения: общие, специальные (вопросительные слова – who, whom, what, whose, which, what kind of, how many, how much, when, where, how, why, how long, how often, how well, how far, since when), альтернативные и разделительные вопросы, побудительные предложения, восклицательные предложения.

Члены предложения. Главные и второстепенные члены.

Согласование сказуемого с подлежащим.

Порядок слов в простом предложении.

Предложения типа "So do I. Neither do I". Употребление слов too, also, either. (Each room also has an air conditioner. They decided to prepare a report, too. He couldn't take part in the meeting either.)

Безличные предложения: It is cold. It is early. It is morning. It is snowing.

Предложения, начинающиеся вводным словом there.

Сложное предложение (The Composite Sentence). Сложносочинённые и сложноподчинённые предложения (The Compound and The Complex Sentences).

Придаточные предложения времени (The Adverbial Clauses of time); Придаточные предложения условия (The

Adverbial clauses of condition). Условные придаточные предложения с реальным условием. Zero Conditional (If it rains, the ground gets wet). First Conditional (If we don't hurry, we won't get there in time).

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Mauricio Shiroma, Veronica Teodorov with Paulo Machado. *Game Changer*. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. Viviane Kirmeliene, Denise Santos with Paulo Machado. *Game Changer*. 6-cı sinif. – Bakı, 2025.
3. Claire Thacker, Stuart Cochrane with Andrew Reid and Daniel Vincent. *Shape it!* 7-ci sinif, – Bakı, 2026.
4. K. Heydərova, G. Qurbanova, S. Məmmədova. *English*. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. K. Heydərova, G. Qurbanova, S. Məmmədova. *English*. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. *English. Vəsait. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi.* – Bakı, 2025.
2. *İngilis dili. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları" kitabları. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi.* – Bakı, 2026.
3. *İngilis dili. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi* – Bakı, 2025.
4. *İngilis dili. Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı.* Bakı – 2026.

НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

ФОНЕТИКА (DIE PHONETIK)

Звуковой и буквенный состав немецкого языка. Соотношение звуков и букв. Долгие и краткие гласные звуки. Звукосочетания и буквосочетания. Дифтонги и аффрикаты.

Ударение. Ударение в сложных словах. Ударение в глаголах с отделяемой и неотделяемой приставкой.

ЛЕКСИКА (DIE LEXIK)

Лексическое значение слова (*lexikalische Bedeutung*: *Bahnhof, Haus* usw.). Однозначные и многозначные слова. Синонимы (*Synonyme*: *schön-hübsch*). Антонимы (*Antonyme*: *klein-groß*).

Словообразование (Die Wortbildung). Образование существительных мужского рода – с помощью суффиксов *-er, -ler, -ner, -ling, -ist, -ent, -ant* (*der Lehrer, der Polizist* usw.); женского рода – с помощью суффиксов *-ung, -heit, -keit, -in, -schaft, -ei, -tion, -tät* (*die Zeitung, die Freundschaft* usw.); среднего рода – с помощью суффиксов *-um, -chen, -lein* (*das Datum, das Buchlein* usw.). Образование прилагательных с помощью суффиксов *-ig, -lich, -los, -bar, -sam, -isch* и приставки (префикса) *un-* (*essbar, langsam* usw.).

Образование глаголов с помощью отделяемых (*an-, ab-, aus-, auf-, mit-, zu-, bei-* и др.: *anmachen, mitbringen* usw.) и неотделяемых (*er-, ver-, ge-, be-, zer-, ent-, miss-, emp-*: *bekommen, verstehen* usw.) приставок и суффикса *-ieren*: *interessieren, diskutieren* usw..

Употребление сложных глаголов (*kennen lernen, zurück kehren, fort gehen, stehen bleiben, zurück fahren, spazieren gehen* usw.).

МОРФОЛОГИЯ (DIE MORPHOLOGIE)

Имя существительное (Das Substantiv). Виды существительных по составу. Основные грамматические признаки имён существительных: род, падеж и число. Определение рода по суффиксам и по значению (*Die Hauptarten der Substantive. Die drei Kategorien der Substantive: Genus, Kasus und Numerus. Die Bestimmung der Genera (der grammatischen Geschlechter) der Substantive nach Bedeutung und Suffixen*).

Множественное число существительных (*Pluralbildung der Substantive*): **I тип: –e, –e; II тип: –n, –(e)n;**

III тип: –er, –er; IV тип: –; V тип –s.

Склонение существительных (*Deklination der Substantive*); сильное, женское, особое и слабое склонение (*die starke, weibliche, besondere und schwache Deklination der Substantive*).

Сильное склонение существительных (die starke Deklination der Substantive):

Nom. – der Hund	das Glas
Gen. – des Hundes	des Glases
Dat. – dem Hund	dem Glas
Akk. – den Hund	das Glas

Женское склонение существительных (die weibliche Deklination der Substantive):

Nom. – die Tasche
Gen. – der Tasche

Dat. – der Tasche

Akk. – die Tasche

Особое склонение существительных (die besondere Deklination der Substantive):

Nom. – der Name	das Herz
Gen. – des Namens	des Herzens
Dat. – dem Namen	dem Herz /Herzen
Akk. – den Namen	das Herz

Слабое склонение существительных (die schwache Deklination der Substantive):

Nom. – der Mensch	der Löwe
Gen. – des Menschen	des Löwen
Dat. – dem Menschen	dem Löwen
Akk. – den Menschen	den Löwen

Склонение существительных во множественном числе (Deklination der Substantive im Plural):

Nom. – die Kinder
Gen. – der Kinder
Dat. – den Kindern
Akk. – die Kinder

Артикль (Der Artikel). Виды артиклей: определённый ((*der bestimmte Artikel*: *der (Maskulinum/männlich-der Tisch), die (Femininum/weiblich-die Uhr), das (Neutrum/sächlich-das Buch)*) и неопределённый (*ein (männlich/sächlich-ein Stuhl/ein Heft) und eine (weiblich-eine Blume)*)). Обозначение артиклем рода, падежа, числа (*Die Funktionen des Artikels als das Geschlecht, die Anzahl und der Fall*).

Склонение артиклей (die Deklination der bestimmten und unbestimmten Artikel):

Die Deklination der bestimmten Artikel:

Nom. – der	das	die
Gen. – des	des	der
Dat. – dem	dem	der
Akk. – den	das	die

Die Deklination der bestimmten Artikel im Plural:

Nom. – die
Gen. – der
Dat. – den
Akk. – die

Die Deklination der unbestimmten Artikel:

Nom. – ein	ein	eine
Gen. – eines	eines	einer
Dat. – einem	einem	einer
Akk. – einen	ein	eine

Случаи употребления определенных и неопределённых артиклей. Отсутствие артикля (*der Gebrauch der bestimmten und unbestimmten Artikel- Das ist ein Buch. Das Buch ist interessant. Auf dem Tisch gibt es Bücher.*).

Имя прилагательное (Das Adjektiv). (Die Hauptmerkmale der Adjektive). Степени сравнения прилагательных (*Steigerungsstufen der Adjektive*). Положительная (*Positiv-schön, klein*), сравнительная (*Komparativ-schöner, kleiner*), превосходная (*Superlativ-am schönsten, am kleinsten*) степени.

Исключения (*Ausnahmen*) (*gut – besser – am besten, der (die, das) beste, Pl. die besten; nah-näher-am nächsten, der (das, die) nächste, Pl. die nächsten; hoch, höher, am*

höchsten, der (das, die) höchste, Pl. die höchsten usw.).

Склонение прилагательных (Deklination der Adjektive). Слабое, сильное и смешанное склонение прилагательных (Schwache, starke und gemischte Deklination der Adjektive).

Слабая Деклинация прилагательных

Nom. – der schöne Tag	die nette Frau
Gen. – des schönen Tages	der netten Frau
Dat. – dem schönen Tag	der netten Frau
Akk. – den schönen Tag	die nette Frau

Nom. – das schnelle Auto	Pl. die großen Tische
Gen. – des schnellen Autos	der großen Tische
Dat. – dem schnellen Auto	den großen Tischen
Akk. – das schnelle Auto	die großen Tische

Сильная Деклинация прилагательных

Nom. – schöner Tag	nette Frau
Gen. – schönen Tages	netter Frau
Dat. – schönem Tag	netter Frau
Akk. – schönen Tag	nette Frau

Смешанная Деклинация прилагательных

Nom. – ein schöner Tag	eine nette Frau
Gen. – eines schönen Tages	einer netten Frau
Dat. – einem schönen Tag	einer netten Frau
Akk. – einen schönen Tag	eine nette Frau

Синтаксические функции прилагательных (der Gebrauch des Adjektivs im Satz):

а) употребление прилагательных в качестве именной части сказуемого (Das Heft ist grün. Der Weg ist lang, Die Tafel ist schwarz);

б) употребление прилагательных в функции определения (das grüne Gras, der lange Tag, die rote Mappe, die neuen Bücher).

Местоимение (Das Pronomen). Разряды местоимений по значению: личные, притяжательные, вопросительные, указательные, неопределённые (man), безличные (es), возвратные (sich) и отрицательные местоимения (Personalpronomen (ich, du, er usw.), Possessivpronomen (mein, dein, sein usw.), Interrogativpronomen oder Fragepronomen (was, wer usw.), Demonstrativpronomen (dies(-er,-e,-es), jed(-er,-e,-es), jen(-er,-e,-es), Indefinitpronomen (alle, beide, manche usw.), Reflexivpronomen (mich, dich, sich usw.) Negativpronomen (keiner, niemand, nichts)). Склонение личных местоимений (Deklination der Personalpronomen). Особенности их употребления.

Употребление и склонение отрицательного местоимения **kein**.

Nom. – kein Schrank
Gen. – keines Schrankes
Dat. – keinem Schrank
Akk. – keinen Schrank

Имя числительное (Das Zahlwort). Количественные и порядковые числительные ((Kardinalzahlen (zwei, drei usw. – zwei Bücher) und Ordinalzahlen (erste, zweite, dritte usw.)).

Образование и употребление количественных и порядковых числительных (Die Bildung und Anwendung der Kardinal- und Ordinalzahlen): erste, zweite, dritte, vierzehnte, sechzehnte, zwanzigste,

dreißigste usw., Heute ist der 8. November, aber gestern war der 7. November – Heute ist der achte November, aber gestern war der siebte November).

Наречие (Das Adverb). Разряды наречий по значению (наречия места, времени и образа действия) die Arten der Adverbien: Lokaladverbien (hier, dort usw.), Temporaladverbien (gestern heute usw.) und Adverbien der Art und Weise (gern, sehr usw.)

Глагол (Das Verb). Три основные формы немецкого глагола (Drei Grundformen des Verbs: sagen - sagte - gesagt; lesen - las - gelesen). Основные, вспомогательные, правильные, неправильные и модальные глаголы ((Voll- und Hilfsverben: sein, haben, werden); (regelmäßige Verben: machen, spielen, hören); (unregelmäßige Verben: wissen, stehen, tun); (Modalverben: wollen, mögen (möchte), sollen, müssen, können, dürfen). Глаголы с отделяемыми и неотделяемыми префиксами. (trennbare Verben: aufmachen, einkaufen, mitnehmen); (untrennbare Verben: besuchen, erzählen, gefallen). Возвратные глаголы (Reflexive Verben: sich fühlen, sich kämmen, sich anziehen).

Временные формы глагола (Zeitformen des Verbs): Präsens (Das Kind macht seine Hausaufgaben/ Das Kind geht nach Hause), Präteritum (Imperfekt) (Das Kind machte seine Hausaufgaben/ Das Kind ging nach Hause), Perfekt (Das Kind hat seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind ist nach Hause gegangen), Plusquamperfekt (Das Kind hatte seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind war nach Hause gegangen), Futur I (Das Kind wird seine Hausaufgaben machen/ Das Kind wird nach Hause gehen). Образование и употребление временных форм.

Неопределённые (неспрягаемые) формы глагола; Инфинитив, причастие I, причастие II (Der Infinitiv, Partizip I, Partizip II). Их образование и употребление.

Повелительное наклонение глагола (Der Imperativ). Образование и употребление (Schreib richtig! Schreibt richtig! Schreiben Sie richtig!).

Страдательный залог глагола (Das Passiv). Образование и употребление временных форм Präsens, Präteritum в страдательном залоге (Die Bildung von Präsens und Präteritum Passiv – Der Brief wird geschrieben / der Brief wurde geschrieben).

Инфинитив (Der Infinitiv). Употребление инфинитива с **zu** (beginnen, bitten, vergessen и др.), и без **zu** (gehen, fahren, модальные глаголы, глагол “lassen” и др.): Der Lehrer beginnt zu diktieren. Wir beschließen den Jungen heute zu besuchen. Wir gehen Bücher holen. Wir müssen gut lernen.

Предлог (Die Präpositionen).

Предлоги, требующие после себя Genitiv: während, trotz, wegen, infolge, dank usw.

Предлоги, требующие после себя Dativ: mit, nach, bei, von, zu, aus, außer, seit, dank и т.д.

Предлоги, требующие после себя Akkusativ: durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang.

Предлоги, требующие после себя Dativ и Akkusativ (Wechselpräpositionen): in, an, auf, hinter, neben, zwischen, vor, unter, über.

Употребление предлогов in, an, um во временном значении (in diesem Jahr, in der Woche, in der Nacht, in

diesem Monat, im Monat Mai, im Januar; am 24. Mai, am Montag, am Samstag; um 3 Uhr, um 5 Uhr).

Местоименные наречия
(Pronominaladverbien/Präpositionaladverbien): wofür, dafür, woran, daran, worauf, darauf usw.

Союзы (Die Konjunktionen). Сочинительные (Beiordnende Konjunktionen: und, denn, aber, darum, deshalb, deswegen и т.д.) и подчинительные (unterordnende Konjunktionen: als, wenn и др.) союзы.

СИНТАКСИС (DIE SYNTAX)

Простое предложение (Der einfache Satz). Повествовательные, вопросительные, повелительные предложения (Satzarten: Aussagesatz - Martina kauft eine neue Uhr., Fragesatz - Wo wohnst du? und Imperativsatz- Mach das Licht an!). Грамматическая основа простого предложения. Согласование между подлежащим и сказуемым. Порядок слов в простом предложении. Место в предложении слов (**nicht, kein**), выражающих отрицание.

Сложное предложение (Der zusammengesetzte Satz). Сложносочинённые и сложноподчинённые предложения (Satzreihe und Satzgefüge). Место спрягаемого глагола в главном и придаточном предложениях. Порядок слов в придаточном предложении (Die Wortfolge im Nebensatz).

Виды придаточных предложений: дополнительное (die Objektsätze - Er denkt, dass sie Recht hat), определительное (die Attributsätze- Das ist der Mann,

der das Buch geschrieben hat), обстоятельственные (Adverbialsätze) – времени (die Temporalsätze- **Als** ich 6 Jahre alt war, ging ich in die Schule), причины (die Kausalsätze- Ich gehe heute nicht in die Schule, **weil** ich starke Kopfschmerzen habe), цели (die Finalsätze- Anne bringt ihr Fahrrad zu ihrem Vater, **damit** er es repariert), условия (die Bedingungssätze - **Wenn** ich Zeit habe, besuche ich dich), *придаточное уступки* (die Konzessivsätze - **Obwohl** es regnet, gehen wir spazieren) – придаточные предложения.

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. İ.Məmmədova, Deutsch. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. S.Adısova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. S.Adısova. Deutsch. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
4. İ.Məmmədova. Deutsch. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. T.Kərimbəyli, Deutsch. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. "Deutsch". Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2023.
2. Deutsch. Ümumi orta (9 illik) və tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün test toplusu. Bakı – 2026.
3. Məktəblinin almanca-azərbaycanca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2001.

ФРАНЦУЗСКИЙ ЯЗЫК

ФОНЕТИКА (LA PHONÉTIQUE)

Звуковой состав французского языка. Соотношение звуков и букв. Связывание (*la liaison*) и сцепление (*l'enchaînement*). Открытый и закрытый слоги. Слоговое деление.

ЛЕКСИКА (LE LEXIQUE)

Лексическое и грамматическое значения слова. Однозначные и многозначные слова. Синонимы (*les synonymes*). Антонимы (*les antonymes*). Устойчивые сочетания слов.

Словообразование (*la dérivation*). Образование слов с помощью суффиксов (*-ment, -ième, -té, -ier, -ière* и др.) и приставок (префиксов) (*re- (ré-), in-, anti-, contre-* и др.). Простые, составные и сложные слова.

ГРАММАТИКА (LA GRAMMAIRE)

МОРФОЛОГИЯ (LA MORPHOLOGIE)

Имя существительное (*le nom*). Основные грамматические признаки существительных. Собственные и нарицательные имена существительные. Исчисляемые и неисчисляемые существительные. Одушевлённые и неодушевлённые существительные. Существительные мужского и женского рода. Образование существительных женского рода. Образование существительных женского рода, выражающие специальность, профессия и национальность.

Единственное и множественное число имён существительных. Образование форм множественного числа имён существительных. Особые случаи, в том числе множественное число существительных, с суффиксом *-al, -au, -eau*. Существительные, которые не меняются во множественном числе.

Артикль (*l'article*). Неопределённый (*l'article indéfini*) и определённый (*l'article défini*) артикли. Сокращённый артикль (*l'article élidé*).

Слитные артикли (*les articles contractés*): *au, aux, du, des*.

Частичные артикли (*les articles partitifs*): *du, de la, de l'*. Употребление *de* вместо частичного артикля в отрицательных предложениях, а также после слов, обозначающих количество, объём, меру и т.д.

Отличие определённого артикля (*le, la, l', les*) от прямых дополнений, выраженных этими же формами; отличие слитного артикля *du* от частичного артикля *du*; отличие неопределённого артикля *des* от слитного артикля *des*.

Случаи замены артикля предлогом *de*.

Случаи замены частичного артикля с определёнными артиклями перед несчисляемыми существительными.

Случаи неупотребления артикля.

Имя прилагательное (*l'adjectif*). Основные грамматические признаки прилагательных. Образование женского рода имён прилагательных. Женский род имён прилагательных, выражающий национальность. Прилагательные, не изменяющиеся по родам.

Образование форм множественного числа прилагательных; множественное число имен прилагательных, с суффиксом *al*. Особые случаи. Согласование прилагательного с существительным, к которому оно относится. Место имен прилагательных в предложении. Имена прилагательные, употребляющиеся перед существительными. Согласование прилагательного *quel (quelle, quels, quelles)* со словом, к которому он относится. Степени имён прилагательных (*les degrés des adjectifs*). Превосходная степень, выражающаяся при помощи *le plus* и *le moins*. Абсолютная превосходная степень, выражающаяся при помощи *bien, fort, extrêmement*. Сравнительная и превосходная степени прилагательных *bon, mauvais* и *petit*.

Неопределённые прилагательные: *plusieurs, tout, toute, tous, toutes*. Особенности употребления неопределённых прилагательных *tout* и *même*.

Указательные и притяжательные прилагательные (детерминативы) (*les adjectifs (ou les déterminatifs) démonstratifs et possessifs*).

Синтаксические функции прилагательных.

Имя числительное (*le nom de nombre*).

Количественные и порядковые числительные. Образование и употребление порядковых числительных.

Местоимение (*le pronom*). Разряды местоимений.

Личные местоимения (*les pronoms personnels*). Ударные и неударные формы личных местоимений и особенности их употребления.

Вопросительные местоимения (*les pronoms interrogatifs*): *qui?, qui est-ce qui?, qu' est-ce qui?, qui est-ce que?, qu' est-ce que?, à qui?, de qui?, à quoi?, de quoi?* и др.

Неопределённые местоимения (*les pronoms indéfinis*): *on, tout le monde, personne, tout, rien, chacun, quelqu' un, tous, toutes, autre, nul, tel* и др. Особенности употребления неопределённых местоимений.

Указательные местоимения (*les pronoms démonstratifs*).

Притяжательные местоимения (*les pronoms possessifs*). Относительные местоимения (*les pronoms relatifs*). Простые формы относительных местоимений: *qui, que, dont, où*.

Особенности употребления местоимений *en* и *y*: *en* - местоимение и предлог.

Наречие (*l'adverbe*). Простые и составные наречия. Разряды наречий по значению: наречия места, времени, образа действия, утверждения, отрицания, количества и др.

Образование наречий образа действия с помощью суффикса *-ment* и их отличие от существительных, образующихся с помощью этого же суффикса.

Выражение неопределённого количества при помощи *plus de ..., des milliers de ...* и др.

Место наречий *beaucoup, peu, assez, plus, trop* и др., употребляемых в количественном значении в сложной временной форме.

Степени наречий (*les degrés des adverbess*). Образование и употребление сравнительного и превосходного степеней наречий. Сравнительная и превосходная степени наречия *beaucoup, peu, bien, mal*.

Souvent - plus souvent - le plus souvent как выражение степени интенсивности наречия (*le degré d'intensité*).

Глагол (*le verbe*). Изъявительное наклонение глагола.

Простые временные формы глаголов в изъявительном наклонении: образование и употребление *le présent de l'indicatif, le futur simple, l'imparfait, le passé simple, le future dans le passé*.

Сложные временные формы изъявительного наклонения. Сложная временная форма: *le passé composé, le plus-que-parfait*: образование и употребление *le passé composé*. Согласование причастия (*le participe passé*) в роде и числе с подлежащим в сложных временных формах, образующиеся с помощью вспомогательного глагола *être*. Особенности употребления причастия прошедшего времени (*le participe passé*) в роли определения.

Образование и употребление временных форм *le futur proche (le futur immédiat)* и *le passé récent (le passé immédiat)*.

Согласование времён в изъявительном наклонении (*la concordance des temps de l'indicatif*): 1. План настоящего времени (*plan du présent*);

2. План прошедшего времени (*plan du passé*).

Прономинальные (местоименные) глаголы (*les verbes pronominaux*) и особенности их употребления в простых и сложных временных формах глагола.

Модальные глаголы (*les verbes modaux*): *pouvoir, vouloir, devoir*. Особенности их спряжения и употребления.

Повелительное наклонение глагола (*le mode impératif*): утвердительная и отрицательная формы.

Настоящее время условного наклонения (*le conditionnel présent*): образование и употребление. Согласование времен после союза *si*.

Настоящее время сослагательного наклонения (*le subjonctif présent*): образование и употребление.

Спряжение обиходных глаголов 3-й группы (*venir, prendre, faire, être, avoir, aller, savoir, pouvoir, vouloir* и т.д.) в *subjonctif présent*.

Действительный залог глагола (*la voix active*).

Пассивный залог глагола (*la voix passive*): образование и употребление.

Побудительный залог глагола (*la voix factitive*). Причастие настоящего времени (*le participe présent*). Причастие прошедшего времени (*le participe passé*).

Деепричастие (*le gérondif*).

Предлоги (*les prépositions*): *à, avant, avec, après, de, devant, chez, pendant, par, pour, près de, sous, sur, vers, parmi, entre, sans (sans+verbe; sans+nom), derrière, en, au milieu de, vers* (в значении времени и места), *autour de, au-dessus de, au-dessous de, jusqu'à* (в значении времени и места), *dans* (в значении времени и места), *depuis* и др. Особенности употребления предлогов перед названием стран и городов.

Союзы (*les conjonctions*). Сочинительные (*et, mais, car, ou, donc* и др.) и подчинительные (*quand, que, parce que, comme*) союзы.

Отрицательные частицы *ne ... pas, ne ... jamais, ne ... rien, ne ... plus, ne ... personne* и др.

СИНТАКСИС (*LA SYNTAXE*)

Простое предложение (*la proposition simple*). Типы простых предложений по цели высказывания и интонации: повествовательные, вопросительные и повелительные предложения. Порядок слов в повествовательном предложении.

Образование вопросительных предложений.

Общие вопросы: вопросительные предложения, образующиеся с помощью интонации; вопросительные предложения, начинающиеся с вопросительного оборота *est-ce que*; вопросительные предложения, образующиеся с помощью инверсии (простая и сложная инверсия). Особые случаи. Порядок слов в вопросительных предложениях.

Главные члены предложения. Подлежащее (*le sujet*). Вопросы к подлежащему, выраженным одушевлёнными и неодушевлёнными существительными (*Qui? Qui est-ce qui? Qu'est-ce qui?*).

Сказуемое (*le prédicat*). Глагольное сказуемое (*le prédicat verbal*). Вопросы к глагольному сказуемому. Составное именное сказуемое (*le prédicat nominal*). Структура именного сказуемого. Вопросы к составному именному сказуемому: вопросы к именным частям, выраженным одушевлёнными и неодушевлёнными существительными (*Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce?*); вопросы к именным частям, выраженным прилагательными (*Comment?*) и вопросы к именным частям, выраженным прилагательными, обозначающими цвета (*De quelle couleur...?*), вопросы к именным частям, выраженным числительными (*Combien?*).

Прямое и косвенное дополнения (*les compléments d'objet direct et indirect*). Вопросы к прямым и косвенным дополнениям, выраженным одушевлёнными и неодушевлёнными существительными. Особенности употребления прямых и косвенных дополнений, выраженными личными местоимениями.

Определение (*le complément attributif*). Согласование вопросительного прилагательного в числе и роде со словом, к которому оно относится (*Quel, quelle, quels, quelles*). Вопросы к определению, выраженному числительным. Порядок слов в предложениях, начинающихся с *Combien de*.

Обстоятельства (*les compléments circonstantiels*). Вопросы (*quand?, comment?, où?, d'où?, pourquoi ?* etc.), и особенности употребления обстоятельства образа действия, времени, места и причины. Обстоятельства образа действия, образованные при помощи суффикса *-ment*. Выражение причины при помощи *car, à cause de* и *grâce à*. Вопросы к обстоятельству образа действия, времени, места и причины.

Повелительные предложения (*les propositions impératives*). Образование отрицательной и утвердительной форм повелительных предложений. Порядок слов в повелительных предложениях.

Отрицательные предложения (*les propositions négatives*). Образование отрицательных предложений с *ne ... pas, ne ... rien, ne ... personne, ne ... jamais* и т.д.

Ограничительное выражение *ne ... que*.

Употребление выражений *c'est ... qui, c'est ... que*.

Порядок слов в предложениях с *voici* и *voilà*.

Безличные предложения (*les propositions impersonnelles*) и безличные глаголы (*les verbes impersonnels*). Роль безличного местоимения *Il* в безличных предложениях. Глаголы, употребляющиеся только в безличной форме. Глаголы, употребляющиеся в личной и безличной формах. Особенности употребления безличного выражения *Il y a* в утвердительной, вопросительной и отрицательной формах.

Сложное предложение (*la phrase*). Сложносочинённые предложения (*les phrases de coordination*).

Сложноподчинённые предложения (*les phrases de subordination*).

Дополнительное придаточное (*la proposition subordonnée complétive*).

Придаточное времени с *quand* и *dès que*.
Определительное придаточное (*la proposition subordonnée relative*).

Придаточное причины (*la proposition subordonnée de cause*) с *comme* и *parce que*.

Приложение (*l'apposition*). Особенности употребления приложения.

Этикет речи (*les actes de parole*).

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. İ.Şiriyeva. *Le français*, 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. İ.Şiriyeva. *Le français*, 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
3. İ.Şiriyeva. *Le français*, 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
4. İ.Şiriyeva, K.Rizvanova. *Le français*, 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. İ.Şiriyeva. *Le français*, 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. “*Le Français*” Vəsait. “*Abituriyent*” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2023.
2. “*Le Français*”. Ümumi orta (9 illik) və tam orta (11 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün test toplusu. Bakı – 2026.
3. Məktəblinin fransızca-azərbaycanca və azərbaycanca-fransızca lüğəti, “*Abituriyent*” jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2010.
4. *Fransızca – azərbaycanca lüğət*. Bakı, 2024.

AZƏRBAYCAN DİLİ

(dövlət dili)

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V-IX sinif dərslərləri əsasında hazırlanmışdır.

İmtahanda məzmun standartlarının təlim nəticələrində nəzərdə tutulmuş tətbiqetmə, tədqiqetmə, əlaqələndirmə, uyğunluğu müəyyənətmə, fərqləndirmə, fikrini sxemlər, cədvəllərlə ifadəetmə, mühakiməyürütmə, əsaslandırma bacarıqlarının sistemli şəkildə nümayiş etdirilməsi tələb olunur.

İmtahanda fənn kurikulumunun Azərbaycan dili (dövlət dili) fənni üçün müəyyən etdiyi 4 məzmun xəttinə (**“Dinləyib-anlama”**, **“Danışma”**, **“Oxu”**, **“Yazı”**) aid altstandartların tələblərinin hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması mümkün deyil. Bəzi altstandartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsəddə uyğun hesab edilmir.

Proqram 3 (**“Dinləyib-anlama”**, **“Oxu”** və **“Yazı”**) məzmun xətti üzrə altstandartların yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“Oxu” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: məndəki sözləri orfoepik qaydalara uyğun oxumaq, məndəki əsas fikrə uyğun fakt və hadisələri müəyyənləşdirmək, məndəki əsas nitq hissələrini qrammatik mənasına görə izah etmək, mətnin tərkib hissələrini (giriş, əsas hissə, nəticə) müəyyənləşdirmək, məndəki söz və ifadələrin mənasını sintaktik vəzifəsinə görə dəqiqləşdirmək, məndəki fikirlərə münasibət bildirmək, məndəki söz və ifadələrin kontekstə uyğun mənasını izah etmək, məqsəd və intonasiyaya görə cümlələrin növünü müəyyən etmək, məndəki söz və ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini izah etmək, atalar sözləri və məsəllərin məndəki mənə və ideya ilə əlaqəsini müəyyənləşdirmək, onların ifadə etdiyi fikri izah etmək, kontekstə uyğun atalar sözü və məsəli seçmək.

“Yazı” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: oxu və dinləmə mətnlərindəki məndəki obrazların xarakterik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirib fikrini əsaslandırmaq, səbəb-nəticə əlaqələrini yazılı şəkildə göstərmək, mətnin məzmunu və ideyası ilə bağlı atalar sözü və məsəlləri məndən nümunələr gətirməklə şərh etmək, topladığı fakt və məlumatlara əsasən plan tərtib etmək, sait və samitlərin, mürəkkəb sözlərin yazılış qaydalarına, cümlənin sonunda və dialoqlarda durğu işarələri qaydalarına əməl etmək, mətnin hissələri arasında əlaqələri müəyyənləşdirmək, əsas və köməkçi nitq hissələri ilə bağlı yazılış və durğu işarələri qaydalarına əməl etmək, nümunələrdən istifadə etməklə fikirlərini əsaslandırmaq, həmcins üzlər, izahedici sözlər (əlavələr), müraciət bildiren sözlər (xıtab) və ara sözlərlə bağlı durğu işarələri qaydalarına əməl etmək, məntiqi ardıcılığı gözləməklə özünün və başqasının yazısını təkmilləşdirmək, mürəkkəb cümlədə, vasitəsiz nitqdə durğu işarələrindən istifadə etmək, üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə

almaqla mətni təkmilləşdirmək, üslubi çalarlarından asılı olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazmaq, durğu işarələri qaydalarına əməl etmək.

“Dinləyib-anlama” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: dinlənən məndəki əsas fakt və hadisələri seçmək, qruplaşdırmaq və ümumiləşdirmək, fikrin məntiqi ardıcılığını müəyyənləşdirmək, dinlənən mətnin məzmununu şərh etmək, əsas fikri müəyyənləşdirmək, dinlənən mətnin ideyasına uyğun atalar sözü və ya məsəli müəyyənləşdirmək, məndəki fikirlərlə bağlı mühakimə yürütmək.

Azərbaycan dili (dövlət dili) fənni üzrə təhsil proqramında (kurikulumunda) **“Dil qaydaları”** məzmun xətti nəzərdə tutulmasa da, **“Oxu”** və **“Yazı”** məzmun xətlərinə aid altstandartlar içərisində dil qaydaları ilə bağlı tələblər də öz əksini tapmışdır. Dil qaydaları üzrə, əsasən, aşağıdakı mövzularla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Fonetika. Saitlərin növləri. Bəzi saitlərin uzun tələffüzü. Qoşasaitli sözlərin yazılışı və tələffüzü. Bir qrup qoşasaitli sözlərin tələffüzündə [y] səsinin artırılması. Bəzi sözlərdə **“o”** saitinin [a] kimi tələffüz edilməsi. Ahəng qanunu. Heca. Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi. Vurğu. Samitlərin növləri. Qoşasamitli sözlərin yazılışı və tələffüzü. Qoşa samitlə bitən təkhecalı sözlərin tələffüzü və yazılışı. Qoşa **“tt”**, **“pp”**, **“kk”**, **“qq”** ilə yazılan sözlərin tələffüzü. Qoşa **“yy”** ilə yazılan bəzi sözlərin tələffüzü. Qoşa **“ll”**, **“zz”**, **“ss”** və s. ilə yazılan sözlərin tələffüzü. Söz sonundakı **“q”**, **“k”** samitlərinin tələffüzü. Saitlə başlayan şəkilçinin təsirindən bir sıra sözlərin sonundakı **“q”** samitinin **“g”** samitinə, **“k”** samitinin **“y”** samitinə keçməsi. Bəzi ikihecalı sözlərdə ikinci hecadakı saitin düşməsi. Sözdə **“b”**, **“m”** samitlərindən əvvəl gələn **“n”** samitinin tələffüzü. **“M”**, **“n”** ilə bitən sözlərə artırılan **“-dan”** şəkilçisinin yazılışı və tələffüzü. **“D”**, **“g”**, **“c”**, **“b”** samitləri ilə bitən sözlərin tələffüzü.

Leksika. Sözüň leksik və qrammatik mənası. Sözüň həqiqi və məcazi mənası. Çoxmənalı sözlər. Yazılışı və deyilişi eyni, leksik mənası fərqlənən sözlər (omonimlər). Yaxınmənalı sözlər (sinonimlər). Əksmənalı sözlər (antonimlər). Frazoloji birləşmələr. Atalar sözləri və məsəllər.

Sözüň tərkibi. Kök və şəkilçi. Sözüň başlanğıc forması. Leksik və qrammatik şəkilçilər. Şəkilçilərin yazılışı. Sözə ahəng qanununa uyğun olaraq şəkilçilərin artırılması.

Söz yaradıcılığı. Sözüň quruluşca növləri. Sadə, düzəltmə, mürəkkəb sözlər. Mürəkkəb sözlərin yaranma yolları və yazılışı.

Morfologiya: Əsas və köməkçi nitq hissələri.

İsim, onun əşyanın (varlıqların) adını bildirməsi. Tək və cəm isimlər. Toplu isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. Xüsusi isimlərin böyük hərflə yazılması. İsmnin halları. Saitlə

başlanan şəkilçinin təsirindən söz sonundakı “q” samitinin “ğ” samitinə, “k” samitinin “y” samitinə keçməsi. İsmi mənsubiyyətə görə dəyişməsi. İsmi şəxsə görə dəyişməsi.

Sifət, onun əşyaya aid əlamət və keyfiyyət bildirməsi. Sifətin işlənmə yeri. Sifətin dərəcələri. Sifətlərin yazılışı.

Say, onun əşya ilə bağlı miqdar və sıra bildirməsi. Sayın məna növləri: miqdar və sıra sayları. Sayların yazılışı. Saylardan sonra gələn isimlərin təkdə və ya cəmdə işlənməsi.

Əvəzlik, onun əsas nitq hissələrinin yerində işlənməsi. Əvəzliyin məna növləri. İşarə və şəxs əvəzlilikləri. Sual əvəzlilikləri. Qeyri-müəyyən və təyini əvəzliliklər. “O” və “bu” əvəzliliklərindən sonra vergül işarəsindən istifadə qaydası.

Zərf, onun hərəkətlə bağlı olması. Zərfin məna növləri. Tərzi-hərəkət zərfləri. Zərfin zaman zərfləri. Yer zərfləri. Kəmiyyət (miqdar) zərfləri. Bəzi sözlərin isim, sifət, say və zərf kimi işlənməsi.

Feil, onun əşyanın hərəkətini bildirməsi. Feilin zamanları. Keçmiş zaman. İndiki zaman. Gələcək zaman. Təsdiq və inkar feillər. Feilin şəkilləri (əmr şəkli, xəbər şəkli, şərt şəkli və s.). Feilin şəxsə görə dəyişməsi. Təsriflənmə (dəyişən) və təsriflənməyən (dəyişməyən) feillər. Məsdər. Feili sifət (feili sifət və feildən düzələn sifət). Feili bağlama.

Köməkçi nitq hissələri.

Qoşma köməkçi nitq hissəsi kimi. Qoşmaların yazılışı.

Bağlayıcı cümlə üzvləri və cümlələr arasında əlaqə yaradan köməkçi nitq hissəsi kimi. Bağlayıcıların yazılışı və onlarla bağlı vergül işarəsindən istifadə qaydası.

Ədat sözlərin və cümlələrin təsir gücünü artıran köməkçi nitq hissəsi kimi. Ədatların yazılışı.

Modal sözlər danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibətini bildiren köməkçi nitq hissəsi kimi. Modal sözlərin cümlədə yeri, yazılışı və onlarla bağlı vergül işarəsindən istifadə qaydası.

Nida hissə və həyəcan bildirən köməkçi nitq hissəsi kimi.

Bəzi sözlərin əsas və köməkçi nitq hissələri kimi işlənməsi (qrammatik omonimlik).

Sintaksis. Söz birləşməsi. Söz birləşməsinin söz və cümlədən fərqi. İsmi və feili birləşmələr. Mürəkkəb adlar (şəxs və yer adları) və onların yazılışı.

Cümlə. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növləri: nəqli cümlə, sual cümləsi, əmr cümləsi, nida cümləsi.

Cümlə üzvləri. Mübtəda və xəbər cümlənin baş üzvləri kimi. Mübtədanın cümlədə yeri. Xəbər. Mübtəda və xəbərin şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri. Tamamliq. Təyin. Zərflər.

Həmcins üzvlər. Həmcins üzvlərdə durğu işarələri.

İzahedici sözlər (əlavələr). Əlavələrdə durğu işarələri.

Məntiqi vurğu. Cümlədə söz sırası.

Cümlə üzvləri ilə əlaqələnməyən sözlər. Xitab müraciət bildirən söz kimi. Ara sözlər. Xitab və ara sözlərdə durğu işarələri.

Cümlənin quruluşca növləri: Sadə və mürəkkəb cümlələr. Mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlə.

Tabesiz mürəkkəb cümlənin tərkib hissələri arasında məna əlaqələri. Tabesiz mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlayan vasitələr. Tabeli mürəkkəb cümlə. Əsas (baş) və asılı (budaq) cümlə. Tabeli mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlayan vasitələr. Mürəkkəb cümlənin tərkib hissələri arasında durğu işarələri.

Vasitəsiz nitq. Vasitəsiz nitqin müəllif sözündən əvvəl və sonra işlədilməsi. Bu zaman durğu işarələrindən istifadə qaydası. Dialoqda durğu işarələri.

Vasitəli nitq.

Nitq etiketləri

Qeyd: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan dilinin orfoepiya normaları”nın təsdiq edilməsi haqqında 18 iyun 2021-ci il tarixli 175 №-li qərarında əksini tapan bəzi qaydalar şagirdlərin istifadə etdikləri aşağı sinif dərslərində verilmədiyindən imtahanlarda bu mövzularla bağlı tapşırıqlardan istifadə edilməyəcək:

1. tərkibində **ae, ea, eə, əa, eo, üa, üə, au, ua, ue, uə** yanaşı yazılan saitlərin işləndiyi sözlərin tələffüzü ilə bağlı;
2. tərkibində **ov, öv** hərf birləşmələri olan sözlərin tələffüzü ilə bağlı.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. R.İsmayilov, Ü.Nurullayeva, R.Həbibli. “Azərbaycan dili (dövlət dili)”. 5-ci sinif, Bakı – 2024.
2. R.İsmayilov, Ü.Nurullayeva, R.Həbibli. “Azərbaycan dili (dövlət dili)”. 6-cı sinif, Bakı – 2025.
3. R.İsmayilov, Ü.Nurullayeva, R.Həbibli. “Azərbaycan dili (dövlət dili)”. 7-ci sinif, Bakı – 2026.
4. S.Bektaş, Y.Abdullayeva. “Azərbaycan dili”. 8-ci sinif, Bakı – 2023.
5. S.Q.Bektaş, A.İsmayilova. “Azərbaycan dili (dövlət dili)”. 9-cu sinif, Bakı – 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Azərbaycan dili (dövlət dili)”. Azərbaycan dili istisna olmaqla, tədris digər dillərdə olan ümumtəhsil müəssisələrinin şagirdləri, müəllimləri və Azərbaycan dili (dövlət dili) fənni üzrə imtahana hazırlaşanlar üçün vəsait. Bakı – 2024.
2. “Azərbaycan dili”. 5-9-cu siniflər üçün qiymətləndirmə tapşırıqları kitabçaları. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. Bakı – 2026.
3. “Azərbaycan dili”. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
4. Azərbaycan dili (dövlət dili). Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun “20 variant sınaq imtahanı” kitabı. Bakı – 2026.